

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1933.

Första kammaren.

Nr 15.

Lördagen den 25 februari.

Kammaren sammanträdde kl. 10 f. m.

På framställning av herr talmannen beslöt kammaren att omedelbart avtåga till rikssalen ävensom att efter ceremonien därstädes åtskiljas för att återupptaga sina förhandlingar kl. 2 e. m.

Till åtlydnad av Kungl. Maj:ts kallelse avgingo herr talmannen och kammarens övriga ledamöter till rikssalen, i vilken även andra kammaren infann sig. Herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet Schlyter uppläste Kungl. Maj:ts förordnande för hans excellens herr statsministern Hansson att å Kungl. Maj:ts vägnar meddela riksdagen Kungl. Maj:ts svar på riksdagens sex skrivelser, dagtecknade den 22 februari 1933, angående av riksdagen beslutade ändringar i rikets grundlagar, samt mottaga riksdagens svar å tre av Kungl. Maj:t avlätna propositioner om ändringar i grundlagarna. Kungl. Maj:ts svar, som var skriftligen avfattat, blev sedermera uppläst och överlämnat av hans excellens herr statsministern.

Därpå framträdde herr **talmannen** och yttrade: Jämlikt grundlagens föreskrift överlämnas härmed riksdagens svar å Kungl. Maj:ts propositioner till 1932 års riksdag med förslag till ändrad lydelse av 1:o) § 51 regeringsformen, 2:o) § 7 riksdagsordningen samt 3:o) § 2 4:o tryckfrihetsförordningen.

Sedan herr talmannen till hans excellens herr statsministern överlämnat riksdagens ifrågavarande skrivelse, avslutades ceremonien å rikssalen, varefter första kammaren jämlikt sitt före avtågandet från samlingsrummet fattade beslut åtskildes vid utgången från rikssalen kl. 10.25 f. m.

Kammarens förhandlingar återupptogs i samlingsrummet kl. 2 e. m.

Herr statsrådet *Leo* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 132, angående markbyte mellan kronan och Malmö stad för utvidgning av Bulltofta flygplats;

nr 135, angående understöd åt efterlevande till vissa i statens tjänst anställda personer;

nr 136, angående pensionsförbättring åt f. d. förrådsvaktmästaren vid Jönköpings-Kalmar regemente F. F. Svensson;

nr 137, angående pensionsförbättring åt överkonstapeln, tillika poliskommissarien vid flottans poliskår i Karlskrona M. A. Wiberg;

nr 138, angående upphörande av pensionsrätten för vissa lärare vid de högre militärläroverken;

nr 141, angående fastställande av särskilda pensionsunderlag för befattningshavare vid navigationsskolorna;

nr 142, angående förslag för understöd åt enskilda järnvägar; och

Första kammarens protokoll 1933. Nr 15.

nr 147, angående avstående i vissa fall av allmänna arvsfondens rätt till arv.

Föredrogs och lades till handlingarna Kungl. Maj:ts denna dag å rikssalen avgivna svar i anledning av vissa utav innevarande års riksdag antagna grundlagsändringar; och skulle detsamma innehåll meddelas riksdagens kanslideputerade för att iakttagas vid riksdagsbeslutets uppsättande.

Föredrogs och hänvisades till jordbruksutskottet Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 139, angående försäljning till Höganäs-Billesholms aktiebolag av viss kronan tillhörig mark; och

nr 140, angående vissa åtgärder, avseende hjälp åt egnahemslåntagare.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet den av herr *Johansson, Johan*, väckta motionen, nr 252, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till ändring i vissa delar av allmänna resereglementet den 27 juni 1929 (nr 210).

Föredrogs och hänvisades till behandling av lagutskott den av herr *Tjällgren* m. fl. väckta motionen, nr 253, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ägofred, m. m.

Föredrogs, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran bevillningsutskottets betänkanden nr 10 och 11.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 16, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till grundförstärkningsarbeten å kammarrättens hus i Stockholm; och

nr 17, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatta åtgärder för främjande av sparsamhet bland skolungdomen.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

*Ang. höjning
av tobaks-
skatten m. m.*

Föredrogs ånyo bevillningsutskottets betänkande nr 8, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 18 § 1 mom. och 22 § 2 mom. förordningen den 15 december 1914 (nr 436) angående statsmonopol å tobakstillverkningen i riket ävensom i ämnet väckta motioner.

I en den 10 februari 1933 dagtecknad, till bevillningsutskottet hänvisad proposition, nr 119, hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att antaga följande vid propositionen fogade

Förslag

till

förordning om ändrad lydelse av 18 § 1 mom. och 22 § 2 mom. förordningen den 15 december 1914 (nr 436) angående statsmonopol å tobakstillverkningen i riket.

Härigenom förordnas, att 18 § 1 mom. och 22 § 2 mom. förordningen den 15 december 1914 angående statsmonopol å tobakstillverkningen i riket skola i nedan angivna delar erhålla följande ändrade lydelse:

Ang. höjning av tobaksskatten m. m. (Forts.)

18 §.

1 mom. I varje tobaksvaras priskurantpris skall skatt ingå dels med ett belopp, vilket motsvarar nedanstående procent av priskurantpriset eller i fall, som avses i 22 § 2 mom. fjärde stycket, av varans värde, dels ock med nedan angivna, i förhållande till varans myckenhet bestämda belopp, nämligen:

	För inom riket tillverkad vara			För till riket införd vara		
	Procent av priskurantpriset eller värdet	Belopp för		Procent av priskurantpriset eller värdet	Belopp för	
		1 st.	1 kg.		1 st.	1 kg.
		öre	kr.		öre	kr.
Cigarrer	25	0.8	—	29	4	—
Cigarrcigarretter	37	0.4	—	38	2	—
Cigarretter med fast pappersmunstycke	54	0.2	—	45	1.3	—
Cigarretter utan fast pappersmunstycke	56	0.2	—	47	1.3	—
Röktobak	48	—	1.50	48	—	1.50
Tuggtobak	32	—	1.—	42	—	1.50
Snus	38	—	0.75	40	—	1.50

I skatthänseende — — — gram.

22 §.

2 mom. För tobaksvara, importerad till tullinlandet enligt denna paragraf, skall erläggas en licensavgift, som utgöres av den å varan enligt 18 § belöpande skatt ävensom av ett belopp, motsvarande vad monopolets utövare för täckande av sina omkostnader samt vinst pålägger tobaksvara med samma priskurantpris eller i fall, som avses i fjärde stycket av detta moment, med samma värde. Nämda belopp må ej överstiga 7 procent av varans priskurantpris eller värde.

Till — — — fastställande av avgift.

Denna förordning träder i kraft å dag, som av Kungl. Maj:t bestämmes.

Till behandling i samband med föreliggande proposition hade utskottet upptagit två till bevillningsutskottet hänvisade, inom motionstiden vid riksdagens början väckta likalydande motioner, nr 180 i första kammaren av herr *Bergman* m. fl. och nr 345 i andra kammaren av herr *Björling* m. fl., i vilka hemställts, att riksdagen måtte besluta, att skatten å cigarretter och snus skulle bestämmas på följande sätt:

	För inom riket tillverkad vara			För till riket införd vara		
	Procent av priskurantpriset eller värdet	Belopp för		Procent av priskurantpriset eller värdet	Belopp för	
		1 st.	1 kg.		1 st.	1 kg.
		öre	kr.		öre	kr.
Cigarretter med fast pappersmunstycke	53	1.2	—	44	2.8	—
Cigarretter utan fast pappersmunstycke	54	1.2	—	45	2.8	—
Snus	37	—	1.25	39	—	2.—

Ang. höjning av tobaksskatten m. m. (Forts.)

Utskottet hade i det nu föredragna betänkandet på återopade grunder hemställt, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förevarande proposition nr 119 samt med avslag å de likalydande motionerna I: 180 av herr Bergman m. fl. och II: 345 av herr Björling m. fl., antaga det vid propositionen fogade förslaget till förordning om ändrad lydelse av 18 § 1 mom. och 22 § 2 mom. förordningen den 15 december 1914 (nr 436) angående statsmonopol å tobakstillverkningen i riket.

Reservation hade avgivits av herrar *Bergman* och *Olsson* i Ramsta, vilka anfört bland annat följande:

»I varje fall anse vi det oklokt, om riksdagen genom att nu omedelbart och i ett sammanhang avslå nämnda motioner avhänder sig möjligheten att vid statsregleringens uppgörande för nästa budgetår kunna ytterligare utnyttja ifrågavarande skattekölla. Vi anse därför, att Kungl. Maj:ts förslag endast såtillvida bör bifallas, att de i detsamma proponerade ändringarna, vilka ju för övrigt icke äro avsedda att åstadkomma några nämnvärda förändringar i prissättningen, erhålla giltighet allenast till utgången av detta budgetår och att riksdagen först vid en senare tidpunkt, då det statsfinansiella lägets behov kunna bättre överblickas, upptager till prövning motionerna I: 180 och II: 345.

Vi hava därför yrkat, att utskottet måtte föreslå, att riksdagen måtte bifalla Kungl. Maj:ts proposition nr 119 med den ändring att bestämmelsen rörande ikraftträdandet erhåller följande lydelse: Denna förordning gäller till och med den 30 juni 1933 från den dag Kungl. Maj:t bestämmer.»

Herr Bergman: Herr talman! Utskottet har föreslagit bifall i alla avseenden till Kungl. Maj:ts proposition, vilken går ut på att taga ut litet grand ytterligare av tobaksvarorna. Själva principen är riktig, det kunna vi alla vara överens om, att tobaksvarorna äro att räkna till överflöds- och lyxartiklar och därför äro ett lämpligt föremål för beskattning, och vi som reserverat oss äro skiljaktiga från utskottet endast däri att vi anse, att man kan taga ut åtskilligt mera av denna skattekölla. I dessa tider, då man måste se sig om efter alla möjligheter till statsinkomster, där man kan få dem på lämpligaste sätt, förefaller denna skattekölla vara särdeles lämplig att utnyttja mer än vad som här föreslås. Emellertid ha reservanterna icke nu velat omedelbart yrka bifall till de väckta motionerna, utan vi ha tillåtit oss föreslå samma förfarande som riksdagen gick med på, då det var fråga om den höjda spritbeskattningen, en fråga som ju är ganska analog med den nu föreliggande.

Då beslöt ju riksdagen, som bekant, att acceptera den föreliggande propositionen med giltighet allenast till och med utgången av innevarande budgetår, således till och med den 30 juni detta år, för att senare, då överblicken över statsverkets behov kunde bli klarare, komma tillbaka till frågan och eventuellt då kunna höja den skatten något mer. Reservanterna föreslå nu, att man skall göra på samma sätt i detta fall, d. v. s. att så till vida bifalla Kungl. Maj:ts proposition att den föreslagna ändrade lydelsen av förordningen skall gälla till och med den 30 juni 1933, samt att riksdagen vid en senare tidpunkt skall taga upp frågan till förnyad behandling och då taga under omprövning de motioner, som gå ut på ytterligare höjning av denna skatt.

Vad beträffar själva den sak som det nu gäller, så ha herrarna kanske observerat, att det i motionerna finns en redogörelse för hur stor omsättningen av dessa varor är i vårt land. Det framgår därav, att det huvudsakligen är cigarretter och snus, som efterfrågas och att år 1929 omsättningen av cigarretter, beräknad efter priskurantpris uppgick till — jag nämner nu endast jämna tu-

Ang. höjning av tobaksskatten m. m. (Forts.)

sental — 62,457,000 kronor och att den år 1930 stigit till 67,344,000 samt år 1931 till 67,454,000 kronor. Det har alltså blivit en jämn stegring, visserligen inte så stark under det sista året statistiken omfattar. Nu kan det hända, att det på grund av nuvarande depression snart blir t. o. m. någon minskning i konsumtionen, men det är emellertid en ofantlig mängd tobaksvaror som säljes, och en stor del av denna försäljning går säkerligen till personer, som inte ha någon nytta av den — det kan man lugnt säga. Någon verklig nytta av dessa varor har väl egentligen knappast någon, men i all synnerhet är det väl allt annat än önskvärt att cigarretterna förbrukas av omogen, ja endast halv vuxen ungdom av båda könen, som nu ofta förekommer.

Vi anse, att man med avseende på sådana varor icke endast bör anlägga statsfinansiella synpunkter utan även folkhygieniska och att man i detta fall kan så mycket hellre göra det som dessa båda synpunkter låta sig förena. Båda synpunkterna ta sikte på ett statsintresse: både att minska konsumtionen, i synnerhet bland ungdomen, av dessa varor och att samtidigt få ökade statsinkomster. Nu säger man, att om man lägger en starkare beskattning på tobaksvaror, så sjunker konsumtionen så mycket att det ej uppstår någon ökad statsinkomst. Ja, låt oss tänka efter! Om man skulle följa motionärerna, så skulle det vid oförminskad konsumtion av cigarretter, enligt den beräkning som inom utskottet gjordes i fjol, uppstå en ökad inkomst av 20 miljoner kronor. Man kommer dock naturligtvis icke att kunna räkna med oförändrad konsumtion, utan det blir en minskning av denna. Men man kan säkerligen icke förutsätta, att denna minskning blir så kolossalt stor, att man inte får in åtminstone 50 procent av det vid oförändrad konsumtion beräknade beloppet. Tio miljoner kronor äro ju dock mycket pengar, och till och med om man icke skulle komma upp till den siffran, skulle man i varje fall få in betydligt mycket mer än vad man nu får och även mycket mer än vad man skulle få in enligt Kungl. Maj:ts förslag. Detta endast beträffande cigarretterna.

Beträffande konsumtionen av snus visar den förut nämnda redogörelsen, att omsättningen år 1929, beräknad på samma sätt som de föregående siffrorna och angiven i jämna tusental, uppgick till 18,741,000 kronor, år 1930 till 18,806,000 kronor och år 1931 till 18,755,000 kronor. Förbrukningen visar således en liten men jämn stegring även härvidlag. Snus är nu beskattat med 75 öre per kilogram för inom riket tillverkad vara och kronor 1:50 per kilogram för till riket införd vara. Reservanterna föreslå härvidlag en ökning av skattesatsen med ytterligare 50 öre per kilogram. Vi taga för givet, att det även i fråga om snuset bleve någon minskning i konsumtionen men att man i alla fall, när man kan räkna med så kolossala omsättningssiffror, skulle komma upp till rätt avsevärt ökad inkomst, på samma gång som man något inskränkte konsumtionen. Det kan väl omöjligen vara något ont i att inskränka konsumtionen av de s. k. mullbänkarna. Det skulle både ur estetisk och folkhygienisk synpunkt vara önskvärt, om man kunde åstadkomma någon minskning i en lika osnygg som ohälsosam förbrukning.

Jag tillåter mig sålunda att med hänsyn till vad jag nu anfört yrka bifall till den av mig och herr Olsson i Ramsta avgivna reservationen, vilken går ut på att taga upp motionerna om skattehöjning vid en senare tidpunkt under riksdagen, men att för närvarande, för tiden till och med den 30 juni 1933, acceptera Kungl. Maj:ts förslag.

Herr **Stendahl**: Med herr talmannens benägna medgivande skall jag tillåta mig att i anknytning till det nu föreliggande betänkandet till herr statsrådet och chefen för finansdepartementet göra en hänvändelse och en hemställan.

Ang. höjning av tobaksskatten m. m. (Forts.)

När statsmakterna på sin tid införde tobaksmonopol, gick man ut ifrån att den del av rörelsen, som skulle monopoliseras, var den svenska fabrikationen och försäljningen av dessa varor. Däremot poängterades det alldeles bestämt, att importen av tobaksvaror fortfarande skulle bibehållas fri såsom en slags kvalitets- och prisreglerande faktor. Utvecklingen har emellertid icke gått i den utlovade, av statsmakterna förutsatta riktningen, utan man har i stället gått in för att genom tobaksmonopolets pris-, kvalitets- och skattepolitik förenade driva det därhän, att importen av tobaksvaror faktiskt har blivit kringskuren i sådan grad, att rörelsen alldeles automatiskt konkurreras ihjäl. Denna ihjälkonkurrering blir ju en klar konsekvens av att konsumenten får mera för sin slant, om han köper av tobaksmonopolets märken, än om han köper importerade varor. Detta sakförhållande, som följt med denna utveckling, står såvitt jag förstår i fullständig strid emot de förutsättningar, som angavs för den fria tobakshandeln, importhandeln, då monopolet infördes.

Under sådana förhållanden förefaller det mig som om ett ytterligare uppehållande av denna fiktion av den fria importen saklöst kunde upphöra. Men konsekvensen av en sådan sakernas utveckling och av ett upphörande av denna av statsmakterna vissa yrkesmän tillförsäkrade handeln och således deras existensmöjligheter förutsätter, enligt min mening, som en given konsekvens en skälig avlösnings till dessa köpmän.

Det är på denna punkt som jag skulle vilja rikta en vördsam och enträgen hänvändelse till herr statsrådet och chefen för finansdepartementet, att han ville taga hand om den saken och sörja för en skälig och rättvis avveckling av den situation, som vi nu, tvärtemot vad som på sin tid tillförsäkrades av statsmakterna, ha kommit i.

Herr Åkerberg: Jag har inte heller något annat yrkande att framställa än det, vartill utskottet kommit, men frågan kan ge anledning till några reflexioner.

Jag hoppas för min del, att staten skall få in de pengar, som finansministern räknar med i propositionen, fastän man kan ju inte vara alldeles säker på det. Vad beträffar de 5 miljoner kronor, som det nu är fråga om, så gäller det ju inte heller i verkligheten i stort sett någon ökad inkomst för staten utan en överföring av vinst till skatt. Tobaksmonopolet säger ju även att med hänsyn till rådande depression är det lämpligt att inte vidtaga alltför stora prisförhöjningar och att monopolet i stället kommer att räkna med lägre vinst för sin rörelse. Man överflyttar således denna vinst till tobaksskatten i stället. Det är alltså inte någon verklig ökning av det allmännas inkomster, utan det är bara fråga om en överflyttning ifrån den ena inkomstposten till den andra. Detta kan ju betyda en vinst för statsbudgeten, i så måtto att skatten tages ut omedelbart, under det att vinsten kommer först vid årets slut. I det avseendet är det naturligtvis för finansministern, då han gör upp sin budget, en vinst, men någon verklig ökning av statens inkomster i den delen innebär detta icke.

Det har också ifrågasatts en del prisförhöjningar, och det brukar vara vanligt vid det tillfälle, då dessa tobaksskatter behandlas i riksdagen, att det höjes en vecklagan beträffande själva handeln.

Den senaste ärade talaren har redan varit inne på det kapitlet. Riksdagen har gång på gång gjort uttalanden i den ena och den andra riktningen beträffande denna handel, och dessa uttalanden ha i allmänhet gått ut på att det vore önskvärt, att monopolet självt skulle kunna reglera dessa förhållanden.

Vad importörerna beträffar förhåller det sig så, som den senaste ärade talaren anför, att man nog är framme vid bristningsgränsen för deras del.

Ang. höjning av tobaksskatten m. m. (Forts.)

Importen av tobaksvaror nedgick i fjol ifrån 12,500,000 till 9,582,000 kronor, d. v. s. med 24 procent, och den skatt, som staten fick på dessa varor, nedgick också ifrån 6,357,000 till 5,148,000 kronor. Om man därtill räknar med nedgången i licensavgifterna på importerade tobaksvaror, kommer man fram till det resultatet, att staten, i stället för att få en högre inkomst på tobaksimporten, fått in 1,400,000 kronor mindre i fjol än under året förut. Skattehöjningen fick alltså här en rent motsatt verkan mot den beräknade. Jag bortser härvidlag inte från att det kan vara andra omständigheter, som medverkat därtill — de dåliga tiderna och sådant — men då konsumtionen av våra inhemska tobaksvaror inte nedgått i motsvarande mån, får man väl utgå ifrån att det framför allt är skattehöjningen, som vållat denna betydande nedgång. Man kan alltså icke, förefaller det, komma längre på den här vägen, såvida staten vill ha ut ökade intäkter på tobaksimporten.

Man kanske tycker, att detta bara är en gynnsam utveckling — man gynnar det svenska arbetet, då monopolets egna tillverkningar säljas i stället — men mot detta får man dock ställa det, som monopolet så många gånger framhållit, att importen bör finnas kvar såsom en kvalitetsreglerande, en stimulerande faktor i försäljningen. Det är ju många handlingar från monopolets sida, som också peka i den riktningen och som göra, att man får den uppfattningen att monopolet verkligen vill ha kvar importen och vill hindra en utveckling till fullständig förintelse av densamma.

Jag hörde häromdagen berättas om en episod. Det var en av dessa tobaksimportörer, dessa grossister, som gjort en framställning till monopolet om att monopolet skulle skaffa honom ett cigarreigarrettmärke. Han ville av monopolet köpa 2 miljoner stycken cigarreigarretter, som han skulle utbjuda på den svenska marknaden i stället för ett annat utländskt märke, som han tidigare fört. Grossisten fick avslag på denna framställning och det förefaller som om detta avslag inte skulle kunna bottna i någon annan uppfattning än den att monopolet inte vill, att denna utveckling skall fortgå på detta sätt. Om man har den uppfattningen, att importen av tobaksvaror bör finnas kvar, bör man väl dock se till att de, som driva denna import, skola kunna existera på densamma. Man torde emellertid kunna säga, att det inte finns några möjligheter för de nuvarande importörerna, med deras dock rätt betydande antal anställd personal att existera på den omslutning, man nu kommit ned till på grund av de senaste skattehöjningarna. Tiden är, som den siste ärade talaren påpekat, inne att se denna sanning i ansiktet, att en omläggning måste ske. För min del tror jag icke på det där som monopolet framhåller, att importen måste finnas hos de privata importörerna. Jag tror, att denna omtalade stimulerande inverkan kan vinnas lika bra, om monopolet självt ombesörjer importen. Med den tynande tillvaro, som denna privata import för närvarande för, har den förlorat denna sin uppgift att utöva stimulerande inflytande.

Jag vill därför för min del ansluta mig till herr Stendahls vädjan till finansministern, att han måtte taga denna fråga under omprövning och se efter om inte något kan göras för att åstadkomma ett bättre sakernas läge.

De uttalanden av riksdagen, som jag nyss talade om, vilka gjorts under årens lopp, ha ju framför allt rört tobakshandlarna här i landet, dessa som man kallat handelskårens proletärer. År efter år har man gått och väntat på någon verkan av riksdagens uttalande. Man har väntat på detta initiativ ifrån monopolets sida, vilket skulle kunna vara ägnat att åstadkomma en rationell och tillfredsställande ordning för dessa tobaksåterförsäljare. Man har fått vänta förgäves. Tobakshandlarkåren har sjunkit ned i allt större och större betryck, och så har man till slut börjat tvivla på den goda viljan hos monopolet att på detta område åstadkomma någon sådan tillfredsställande ordning.

Ang. höjning av tobaksskatten m. m. (Forts.)

Jag skulle därför till herr Stendahls vädjan till finansministern vilja rikta ytterligare den vädjan, att herr finansministern måtte taga även den här frågan i egna händer och genom en utredning bidra till att en slutgiltig och tillfredsställande ordning skapas även för tobaksåterförsäljarna inom landet.

Häri instämde herr *Löfgren*.

Herr **Nilsson, Johan**, i Kristianstad: Herr talman! Det föreliggande förslaget reella innebörd är ju, att man genom den lilla höjning av tobaksskatten, som föreslås, skulle kunna beräkna för det kommande budgetåret en ökad inkomst av 5 miljoner kronor. Ingen torde väl kunna bestrida, att det inte i dessa tider är behövt att om möjligt taga ut högre belopp på dessa konsumtionsvaror. Herr Bergman har ju sin särskilda inställning, då det gäller såväl sprit som tobak, han vill gärna ha så stora inkomster som möjligt, men samtidigt vill han, att konsumtionen skall gå ned, och det är ju mycket svårt att förena dessa annars ganska vällovliga intressen. Då det gäller de statsfinansiella synpunkterna är det mycket svårt att följa herr Bergman i hans förslag på detta område.

Nu har herr Bergman och hans medreservant också föreslagit, att vad utskottet nu föreslår endast skulle gälla för det löpande budgetåret och att man skulle ånyo taga upp frågan vid denna riksdags slut. Jag tror dock, att det icke kan vara lämpligt att följa reservanterna härutinnan, därför att det är synnerligen opraktiskt, att man alltför ofta ändrar på prissättningen för dessa varor. Jag förmodar, att finansministern, i samråd med ledningen för tobaksmonopetet, också kommit till det resultatet, att det belopp, som han nu föreslår riksdagen att gå med på att taga ut, är vad som anses vara tillrädligt. Det kan ju vara svårt för utskottet att rubba på dessa beräkningar, då det icke har någon saklig grund att utgå ifrån för att komma med något ändringsförslag. Det är ju visserligen sant, att det kan tänkas, att beräkningarna inte hålla streck, men jag tror, att man inte enbart får skylla en eventuell nedgång i konsumtionen på den höjda beskattningen. Utan i någon mån torde väl denna nedgång få hänföras till den allmänna depressionens inverkan på omsättningen även av dessa varor.

Det har här gjorts vissa påpekanden angående importörernas och tobakshandlarnas ställning. Det föreligger emellertid inte något förslag motionsvägen eller annorledes, och utskottet har därför inte haft någon särskild anledning att ingående syssla med dessa frågor vid behandlingen av förevarande ärende. Men med anledning av vad som här under debatten yttrats, vill jag dock säga, att dessa intressenter ju på ett tidigare stadium ha blivit avlösta. Det kommer visserligen fram anspråk på staten för varje gång man har frågan om tobaksskatten före här i riksdagen, men detta spörsmål får nog ses ifrån mer än en sida. Det kan hända, att handeln med tobak inte är så lukrativ för dem, som syssla därmed, men en av orsakerna därtill ligger nog i att det är alldeles för många, som syssla med denna distributionshandel.

Vad beträffar importörerna är det tydligt, att om de äro för många, blir omsättningen för liten. Och om vinstmarginalen inte är tillräckligt stor, kan det inte bli riklig vinst, när den skall delas ut på många. Förhållandet är likadant då det gäller tobakshandlarna. Särskilt i städerna öppnas ju den ena tobakshandeln bredvid den andra, och det är alldeles klart, att om man på detta område, såväl som då det gäller handel med andra varor, får affärerna placerade för tätt intill varandra, så måste omsättningen krympa ihop. Det kan emellertid inte vara av något intresse för det allmänna att, genom att taga till en stor vinstmarginal, uppmuntra allt fler och fler till denna i

Ang. höjning av tobaksskatten m. m. (Forts.)

och för sig ganska improduktiva verksamhet. Ingen torde emellertid kunna förneka, att handeln med och distributionen av tobaksvaror är nödvändig, men det finns inget intresse för att uppmuntra att denna handel blir överorganiserad, vilket jag tror är förhållandet åtminstone i vissa landamärena.

Herr Åkerberg anförde här, att det kanske inte skulle vara så nödvändigt att rubba på beskattningen, utan att man i stället skulle kunna taga in det beräknade beloppet ifrån tobaksmonopolets vinst. Riksdagen har emellertid en gång fastslagit, då det gäller tobaksmonopolets rörelse, att staten och andra aktieägare skola ha $5\frac{1}{2}$ procent, att resten skall tagas ut efter den beskattning, som riksdagen bestämmer och att därutöver någon vinst egentligen icke skall förekomma. Det medgavs visserligen, när detta slogs fast, att monopolstyrelsen i princip skulle ha rättighet att räkna med en så pass riklig vinst, att man var på den säkra sidan och att det också skulle kunna läggas upp en vinstregleringsfond. Så har ju också skett, och överskottet har, de fallande konjunkturerna till trots, blivit så pass betydande, att finansministern beräknat, att han skulle kunna få ut av tobaksmonopolet en extra vinst under kommande budgetår på 10 miljoner kronor. Jag förmodar, att det kommer fram till riksdagen en framställning, vari finansministern anhåller om riksdagens godkännande av en sådan åtgärd, och det kan ju kanske också bli svårt att säga nej till en sådan framställning i en så kritisk tid som den vi nu befinna oss i. I en sådan situation får man väl lov att tillgripa de medel, som finnas tillgängliga.

Herr talman! Jag har med dessa ord velat bemöta de erinringar, som här under debatten framkommit, och jag tror, att det förslag, som nu föreligger från utskottet, är så avvägt, att första kammaren kan med förtroende godkänna detsamma. Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Lindhagen: Herr talman! Jag är nödsakad att här bevaka ett riksdagsintresse, som tog sig uttryck i riksdagens skrivelse år 1929 med anledning av en motion av mig om åtgärder för en vidgad upplysnings- och undervisningsverksamhet angående de skadliga verkningarna av bruket av tobak och kaffe. Situationen är nu ungefär densamma som den var år 1912 och år 1914.

År 1911 avtog riksdagen en motion i detta syfte, men år 1912 antogs båda kamrarna enhälligt vederbörande utskotts hemställan om en sådan skrivelse. År 1914 tillkom Svenska tobaksmonopolet, och i den kungl. propositionen om tobaksmonopolet stod det några visa ord om att det hade visat sig i utlandet efter införandet av tobaksmonopol att visserligen konsumtionen i början minskade men att den med tiden ökade allt mer och mer. Och så sades det i den kungl. propositionen, att det skulle vi hoppas skulle bli fallet även här. Jag tyckte naturligtvis vid det tillfället, att eftersom riksdagen två år tidigare skrivit om att den ville söka minska konsumtionen av tobaksvaror men Kungl. Maj:t år 1914 sade, att man hoppades på en ökad konsumtion, så skulle riksdagen år 1914 i någon mån söka upprätthålla sin tidigare uppfattning i ärendet. När jag då stod på andra kammarens talarstol, hade jag också tillfälle att återopa, att nykterhetsfolket på den tiden i fråga om spritdryckerna hade gått in för den oavvisliga principen, att staten inte fick bygga sina utgiftsberäkningar på konsumtionen av en sådan för folkhälsan skadlig vana, som spritkonsumtionen var. Då stod emellertid den store nykterhetsmannen och smålänningen Räf nedanför talarstolen. Jag försökte hetsa honom till att göra gällande samma uppfattning i fråga om tobaksmissbruket som han hyllade i fråga om spritmissbruket. Men han gick tillbaka till sin plats i kammaren och röstade sedan för den kungl. propositionen, som hop-

Ang. höjning av tobaksskatten m. m. (Forts.)
pades på en ökning av konsumtionen av tobak genom tobaksmonopolets införande.

Till följd av tobaksmonopolets införande kom 1912 års riksdagsskrivelse alltmer ur gängorna. Jag interPELLERADE och MOTIONERADE och sprang i departementen för att bringa liv i 1912 års skrivelse, men det gick inte. Man anförde alla möjliga förevändningar eller rättare sagt ingenting, och slutligen »avled» riksdagsskrivelsen ohjälpligt i departementen.

Nu föreligger precis samma situation. Vi ha hört här i dag, att fastän riksdagen skrev 1929 på det sätt jag nyss nämnde, sade t. o. m. herr Bergman, som är den ende som dragit en liten lans — men en mycket liten, det få vi väl i alla fall säga, Bergman, och det förundrar mig inte, ty man kan ju inte hjälpa, att statsmakten befinner sig i en tvetydig situation i samhällslivet — för de socialhygieniska synpunkterna, att man ändå finge hoppas, att tobaksmonopolet skulle ge rikliga inkomster.

Den siste talaren anlade den realpolitiska synpunkten, som den kan kallas, att man här får hoppas, att konsumtionen inte minskas genom skattehöjningen. Men man har hyst en liten farhåga härför i alla fall, och därför ha vederbörande gjort ökningen så beskedlig och hoppats, att den där ettöringen mer per cigarrett inte skall avskräcka ungdomen, som nu allt mer och mer hänger sig åt detta missbruk, som just för ungdomen är en kolossal last. Herr Bergman säger i sin reservation: »Även om, vid något hårdare beskattning» — således inte den av utskottet tillstyrkta — »förbrukningen, som är att hoppas, skulle sjunka, särskilt bland ungdomen, bleve det oaktat en ökad statsinkomst med ganska stor visshet följden på grund av de höjda skattesatserna.» Inte skall Bergman hoppas något av ungdomen, när det gäller cigarrettrökning, ty då ta de hellre av sig skjortan än de upphöra att röka cigarretter!

Jag menar således, att vi här stå inför ett nödtillstånd. Vi måste uppgiva våra principer i fråga om att bevara folkhälsan och hoppas, att folkhälsan må fördärvas mer och mer, på det att vi skola få högre inkomster! Jag får verkligen medge, att jag måste finna mig i en sådan situation, men det måste erinras, att detta är inte något uppbyggande i statsmaktens verksamhet, utan det är ett ytterligare nedrivande, en rovbrytning på släktets hälsa, som vi tvingas till, därför att vi inte kunna skaffa pengar på annat sätt.

Emellertid skulle jag önska, att socialministern varit närvarande nu, så att jag kunnat få interPELLERA honom om vilka åtgärder, som ha vidtagits i anledning av 1929 års skrivelse om minskning av tobaksbruket, och vilket intresse, som regeringen tänker ägna denna upplysningsverksamhet. Nu gick just Möller ut, så att regeringsbanken är tom, varför jag inte kan få något svar vid detta tillfälle.

Herr talman! Jag kommer att rösta för denna nördordning, men vill ha sagt ifrån att vi nu stå inför ingenting mindre än en rovbrytning på släktets hälsa.

Herr Åström: Herr talman! Herr Stendahl sökte i sitt anförande försvara tobaksimporten och påstod, att den var synnerligen illa behandlad. Jag läste i en kvällstidning i går, där man hade ungefär samma uppfattning, att förhållandena hädanefter skulle bli avsevärt försämrade för importörerna. Nu är det ju faktiskt så, att Kungl. Maj:ts förslag innebär, att skatten höjes med 2 procent på vissa varuslag och 1 procent på andra varuslag; men samtidigt sänkes den licensavgift, som importörerna betala till monopolet för dess omkostnader, med 1 procent. Det faktiska förhållandet blir således, att importen kommer i ett bättre läge gentemot monopolet än vad förut varit fallet. När skattehöjningen uppgår till 2 procent, drabbar bara 1 procent importörerna, och när höjningen är 1 procent, drabbar den inte alls importörerna.

Ang. höjning av tobaksskatten m. m. (Forts.)

Herr Åkerberg androg, att de åtgärder, som vidtogos i fjol, förorsakat den avsevärda sänkningen av importen på 3 miljoner kronor. Men det gäller ju bara importen, och siffrorna på totalomsättningen för tobakshandlingen i landet visa något helt annat. Medan omsättningen av importen gick ner med omkring 3 miljoner kronor, steg monolets med något över 5 miljoner, och den summa, som staten fick in av tobakshandlingen, var således högre än förut.

Importens svårigheter ha inte i så hög grad förorsakats av de åtgärder, som riksdagen vidtagit. Det visas bäst av att svårigheterna ha framträtt särskilt under det sista året. De ha med andra ord föranletts av valutafallet. Då importörerna i allmänhet vid sina inköp måste betala med holländska floriner, är det alldeles klart, att avsevärda svårigheter komma att uppstå för de ifrågasvarande importörerna, när vår valuta sjunker med 30 à 32 procent. Nu är det ju så, att man inte, därför att tobakshandlingen på grund av förhållandena under fjolåret lyckades hålla sig uppe så pass bra, får draga den slutsatsen, att det finns garantier för ett sådant resultat även i framtiden.

En tydlig tendens till avsevärd konsumtionsminskning har framträtt. Det visar sig, att under den tid, som gått på detta år och för vilken statistiken är färdig, omsättningen av exempelvis cigarrer gått ned med 10 procent och omsättningen av cigaretter med 4 procent. Det tycker man kanske inte är mycket, men man får komma ihåg, att konsumtionen av cigarrer tidigare under en lång följd av år gått ned. Detta har emellertid i allmänhet resulterat i avsevärd stegring av cigarettkonsumtionen. Den har nämligen brukat stiga 10 procent. Då den nu i stället har minskats med 4 procent, betyder det ju en försämring på inte mindre än 14 procent i jämförelse med de föregående årens konsumtion. I fråga om de övriga varuslagen har samma nedgång gjort sig gällande. Det är ju en tydlig tendens till en avsevärd konsumtionsminskning.

Ett genomförande av det bergmanska förslaget skulle ju innebära, att den skatt man lade på — åtminstone i den mån den drabbade de största konsumtionsartiklarna på detta område — tillsammans med den provision, som distributören skall ha, ginge upp till över 90 procent av varans värde. Med resten — omkring 8 procent — skall alltså tobaksmonolets omkostnader och råmaterialet betalas. Och vilka kvaliteter, som då skulle förekomma, kan litet var förstå. Det är ju alldeles omöjligt att under sådana förhållanden hålla omsättningen uppe. Och vad importen beträffar skulle jag kunna instämma med herr Stendahl, att det skulle vara en verklig dödsstöt för denna, om en sådan åtgärd genomfördes, att en extra ettöring lades på per styck cigarett. Det skulle således nog inte, som herr Bergman tror, bli någon inkomstökning utan tvärtom. Inte heller ha motionärerna räknat med att även den med ett öre höjda styckeskatten per cigarett, som skulle läggas på, drar samma procentsats, som förut är bestämd, d. v. s. 53 procent på monolets varor. Det skulle knappast bli möjligt att åstadkomma en cigarett under 7 öres prisläge, och i så fall tror jag inte det skulle vara skäl i att reflektera på förslaget.

Man kan konstatera, att tobakshandlingen här i landet under de sista 17 åren har tillfört den svenska statskassan ett belopp av sammanlagt omkring 1,022 $\frac{1}{4}$ miljoner kronor. Det är ju ett ganska vackert resultat, och det förefaller, som om statsmakterna också kunde känna sig belåtna med en sådan beskattning och inte behöve driva den ytterligare i höjden. Jag ber med hänsyn till detta få yrka bifall till utskottets hemställan. Jag gör det särskilt med understrykande av att det är betydligt svårare, då det gäller tobaksvarorna än när det är fråga om spriten, att företaga dylika prisändringar en gång i kvartalet och fatta två olika beslut berörande handlingen vid samma riksdag.

Ang. höjning av tobaksskatten m. m. (Forts.)

Herr **Åkerberg**: Endast ett par repliker. Jag kan inte inse, att de siffror, som herr Åström anført, rubbar den bild av ställningen, som jag i mitt anförande uppvisade. Han nämnde, att medan importen gått tillbaka i stället den inhemska konsumtionen har ökats. Det är väl snarast en bekräftelse på vad jag ville ha fram, nämligen att beskattningen på importen är för stor och för tyngande för att den nuvarande omslutningen skall kunna hållas uppe. Däremot har jag ju inte bestritt, att det kan vara andra orsaker än den ökade skatten, som kunna spela in, exempelvis och framför allt valutadeprecieringen, som herr Åström framhöll.

Det var egentligen mot bevillningsutskottets ordförande jag skulle vilja rikta en liten replik. Han anförde såsom svar på vad jag androg, att det var för många människor, som levde på denna hantering, för många handlande och återförsäljare överhuvud taget. Vad importörerna beträffar är det ju fråga om gamla firmor, som ha existerat redan före monolets tid och som ha försökt i det längsta hålla sin personal kvar, naturligtvis med hänsyn till de försäkringar, som givits ifrån högsta ort, framför allt från monolet, att importen bör finnas kvar som en livgivande och stimulerande faktor. Avser man däremot återförsäljarna inom landet, erkänner jag, att det finns för många sådana, men det är ingen anmärkning mot den ståndpunkt, jag har intagit, ty ett av de krav, som reses från tobakshandlarnas egen sida mot monolet är, att återförsäljarnas antal skall begränsas. Monolet är alldeles för liberalt i sitt medgivande av återförsäljningsrätt. På den punkten mötas jag och bevillningsutskottets ordförande, och jag tror, att också hela den svenska tobakshandlarkåren står bakom honom i den uppfattningen, att det är alldeles för många återförsäljare. Hans anförande blir alltså på den punkten en admonition till monolet att lägga om sin politik, i vilken admonition jag ber att få instämma.

Enär herr statsrådet *Möller* anmält sig vilja avlämna kungl. propositioner, avbröts nu behandlingen av det föreliggande betänkandet.

Herr statsrådet *Möller* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 143, angående bemyndigande för Kungl. Maj:t att besluta i fråga om vissa postavgifter;

nr 148, angående anslag till åtgärder mot utbredning av könssjukdomar;

nr 149, angående provisoriskt avlöningstillägg till lappfogden H. A. Cederberg; och

nr 150, angående försäljning av ett markområde, tillhörande lägenheten Flyksnäs under landsfiskalsbostället Kråkered i Sätilla socken av Älvsborgs län.

Ang. höjning av tobaksskatten m. m.

(Forts.)

Fortsattes överläggningen angående bevillningsutskottets betänkande nr 8.

Herr **Boman**: Herr talman! När tobaksmonolet på sin tid infördes, skedde det av statsfinansiella skäl i syfte att tillföra statskassan inkomster. Detta har lyckats på ett sätt, som jag vågar påstå nog överträffar de förväntningar, man hade därpå. Man har kommit upp i helt andra inkomstsiffror än dem, som ställdes i utsikt i en stor tabell, vilken åtföljde den proposition, där monolet föreslogs.

Då monolet infördes, utbetalades en viss ersättning — ingalunda särskilt frikostig, det medger jag gärna — dels till fabrikanterna och dels till importörerna av fabrikat. De senare erhöles således en ersättning för för-

Ang. höjning av tobaksskatten m. m. (Forts.)

sämrad ställning efter monopolets införande, oaktat lagen bestämde, att import av tobaksfabrikat skulle få äga rum. Denna bestämmelse avsågs utgöra ett skydd för konsumenterna, så att inte monopolet skulle kunna bjuda hur usla varor som helst, vilka man skulle vara tvungen att köpa, varornas kvalitet bedömd i förhållande till priset.

Men vad skedde? Jo, då tobaksmonopolet började driva sin rörelse, måste det ju handla efter vissa regler i fråga om den vinst, som skulle utmätas till återförsäljarna, och denna bestämdes, fast, till vissa procent av försäljningsbeloppet. De handlande, som omsatte tobaksvaror, ansågo, att denna vinst var otillfredsställande och att det var möjligt för dem att få ut en större vinst genom att importera tobaksfabrikat. Dels uppstodo härigenom nya importörer, och dels fortsatte även de importörer, som åtnjutit ersättning, sin verksamhet. Utvecklingen sammanhängande nog delvis med svårigheterna för monopolet att under vissa av krigsåren erhålla råvaror och även med svenskens kända lust att föredraga utländska varor framför svenska. Denna lust är nu lyckligtvis på detta område i avtagande, och jag tror, att erfarna tobaksförbrukare skola erkänna, att tobaksmonopolet, trots att det har monopolställning, tillhandahåller verkligt bra varor till relativt goda priser.

Att importörerna under sådana förhållanden och särskilt nu, då, såsom en talare har vidrört, valutaförhållandena äro så ogynnsamma för import till Sverige, ha det svårt, är alldeles otvivelaktigt. Men jag vill erinra om att under de år, som gått sedan monopolet infördes, ha åtskilliga avtal träffats under hand, delvis med riksdagens medgivande, om viss ersättning till handlande med importerade varor. Det är ingalunda obetydliga belopp, som utgivits med olika motiveringar till dessa handlande, varför de inte äro så illa ställda, som här uttalas.

Nu har av ett par ledamöter här uttalats, att det vore rimligt, att staten förbjöd enskild import och att monopolet självt toge hand om denna. Jag tror det vore olyckligt att förfara på det sättet, inte allenast med hänsyn till kostnaderna för ersättning åt de gamla importörerna, ty dem vore det ju möjligt att övervinna — detta är ju ett monopol, som verkligen ger pengar. Tobaksimporten gav statskassan, när den var tullbelagd, c:a 6 miljoner kronor årligen, och nu upptagas 75 miljoner kronor i budgeten såsom inkomst från tobaksmonopolet. Men det är en betydlig skillnad mellan att endast en tillhandahåller varorna och att det finns möjlighet att på flera vägar skaffa tobaksvaror. Nu har inte gjorts något yrkande i denna riktning, och jag har således ingen anledning att fortsätta min polemik emot de uttalanden, som gjorts härom.

Däremot har herr Bergman framställt ett yrkande om att beslutet skall gälla endast budgetåret ut. Det vore ingenting att invända mot detta, om man överhuvud taget kunde reflektera på hans förslag. Men jag anser efter de uttalanden, som herr Åström gjort, och på grund av min kännedom om dessa förhållanden, att det är uppenbart, att man inte kan tänka på det, ty man kan inte, då det här är fråga om att bereda statsverket ökade inkomster, vidtaga den höjning av styckeskatten per cigarrett, som han har ifrågasatt, det är alldeles säkert. Det är möjligt, att man kunde taga ut något på snus, men det är de allra fattigaste och sparsammaste konsumenterna, som använda den varan. Jag tycker, att en representant med den allmänna uppfattning, som herr Bergman har, inte borde giva sig in på detta, och jag vågar tro, att det sättet att förbruka tobak inte är skadligare än andra sätt. Säkert är, att dessa fattiga och sparsamma människor, som bruka tobaken i denna form, sätta stort värde därpå under ofta tungt och tråkigt arbete.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Ang. höjning av tobaksskatten m. m. (Forts.)

Herr **Bergman**: Den siste ärade talaren ömmade på ett nästan sentimentalt sätt för »mullbänkarnas» konsumenter. Jag kan inte tillägna mig detta slags människokärlek. Den omtanken ligger i samma linje som den fordom mycket vanliga danska lamentationen, att man ville taga bort »den fattige Mands Snaps», som det hette. Det där har man ju alldeles kommit ifrån i Danmark, och nu äro ju alla praktiskt taget ense om att det är bra med den hårt drabbande skatten på »snaps». Det är en skatt, som ingen människa behöver betala. Kan man uppfostra folk att lägga bort även mullbänkarna, är det bara bra. Jag beklagar, att den utmärkte diagnostiker på snustuggandets psykologi, som kammaren hörde i fjol, är förhindrad i dag att närvara här. Jag tror nämligen, att professor Holmgren annars skulle kunnat övertyga kammaren, och jag vill påminna om hans anförande från i fjol.

Jag begärde emellertid icke ordet för att säga detta, utan det var med anledning av vad bevillningsutskottets ärade ordförande yttrade angående svårigheten att gång på gång ändra priserna o. s. v. Det skulle sålunda icke vara möjligt att gå den väg, som jag föreslår, därför att man skulle två gånger behöva lägga om priserna med några månaders mellanrum, och det skulle enligt talarens mening bli besvärligt i tekniskt avseende. För det första vill jag säga, att ifall staten härigenom får högst betydande inkomster, får man väl finna sig i vissa tekniska besvär, men för det andra får jag erinra om att av Kungl. Maj:ts proposition ju framgår, att det enligt denna ej skulle bli någon nämnvärd ändring av priserna. Man skulle taga ut 5 miljoner kronor av monopolets vinst, och det skulle icke behöva göras ändringar i priserna. Det bleve alltså endast en gång, praktiskt sett, som man behövde göra en sådan ändring, om man följde reservanternas önskan. För övrigt ha ju reservanterna icke ens föreslagit detta, utan de ha endast föreslagit, att man skall hålla vägen öppen för skattehöjningen, i händelse det mot slutet av riksdagen skulle visa sig föreligga behov att fylla eventuella hål i statskassan. Jag anser, att det vore oklokt att avhända sig den möjligheten. Vi veta nu ej, inför vilka situationer vi stå, innan riksdagen slutat. Att nu avhända sig möjligheten att ytterligare taga upp denna fråga — vilket man ju enligt grundlagen gör, ifall man godkänner utskottets förslag (åtminstone enligt vissa grundlagstolkares mening som bekräftas av allmän praxis) — anser jag oklokt, lika oklokt, som jag för några dagar sedan ansåg det vara att avhända sig en sådan möjlighet i fråga om maltskatten.

Till herr Lindhagen skall jag endast be att få säga, att då han ansåg, att här gällde det att »folkhälsan skulle fördärvas mer och mer för att staten skulle få inkomster», rekommenderar jag honom att lägga märke till vad tobakshandlarnas representant här nyss yttrade därom, att det skulle bli en »katastrofal sänkning» av cigarrettkonsumtionen, ifall man antog motionärernas förslag om ett öres höjning per cigarrett. Enligt herr Åström bleve alltså herr Lindhagen bönhörd nästan över hövan genom ett bifall till vår motion, och folkhälsans intresse bleve alltså tillgodosett vida mer än finansernas. Jag tror visserligen icke, att herr Åströms farhågor äro så befogade, men nog bleve det konsumtionsminskning och samtidigt likväl — på grund av skattesatsens höjd — en betydande höjning av inkomsterna, liksom det blev i Danmark beträffande spriten. Konsumtionen gick ju där ned med över 80 procent, men icke desto mindre fyrdubblades statens inkomster. De som betala, betala så mycket mer, de göra så att säga ett slags rätt kännbar penitens för sitt angrepp på sin egen hälsa. Men de göra det frivilligt och få då skylla sig själva både i det ena och andra avseendet.

Jag ber att fortfarande få yrka bifall till reservationen.

Ang. höjning av tobaksskatten m. m. (Forts.)

Herr Stendahl: Herr talman! Om jag rätt uppfattade ett yttrande från en ärad talare på Göteborgsbänken, anförde han, att när monoopolet infördes, lämnades det avlösning dels till de svenska tobaksindustrimännen och köpmännen, dels till importörerna. Om därmed skulle ha sagts, att importörerna redan fått en avlösning, så skulle ju min hemställan till finansministern, att man nu eventuellt skulle utlösa dem, betyda att de skulle få två utlösningar för samma sak, något som ju självfallet knappast kunde vara befogat. Sakförhållandet var väl ändå det, att vad importörerna angår, lämnades dem, när monoopolet infördes, avlösning i den mån som de hade sysslat med svenska varor, och dessutom gavs avlösning för ett eller annat märke, men för den stora massan av importen gavs till importörerna, såvitt jag förstår rätt åtminstone, ingen avlösning.

Herr Åström: Herr talman! Jag tror inte det bör få stå alldeles oemot sagt, då herr Bergman alltför starkt understryker, att utskottets förslag inte skulle medföra några prisförhöjningar. Monoopolet har endast sagt, att man skulle söka i görligaste mån undvika några prisförändringar, och det har allredan beslutats vissa prisförändringar, som man hoppas skola vara tillräckliga för att fylla detta behov av 5 miljoner kronor. I annat fall måste helt naturligt företagas ytterligare prisförhöjningar, och vad jag sagt betyder sålunda inte, att allmänheten kommer ifrån att betala mer för tobaksvarorna.

Vad beträffar tobakshandlarna, kan ju ingenting vara att invända mot vare sig uttalandet av utskottets ärade ordförande eller herr Åkerbergs yttrande, men jag vill påpeka, att under senare tiden pågått förhandlingar mellan finansministern och distributörerna — både importörerna och andra — och det är väl meningen att dessa förhandlingar skola fortsättas. Man är inom dessa kretsar fullkomligt ense om att tobakshandlarekåren är för stor och att detta är den förnämsta orsaken till medlemmarnas svårigheter. Det har dock under de senaste åren gjorts mycket energiska ansträngningar från monoopolets sida att avhjälpa dessa svårigheter.

Vad beträffar den avlösning, som förekommit till importörerna, har herr Stendahl naturligtvis alldeles rätt i att den avlösningen gällde deras grosshandelsrörelse med tobaksvaror och inte importen, men jag vill också påpeka, att det är inte synnerligen många kvar av de gamla importörerna, ty det stora flertalet av de nuvarande importörerna har tillkommit efter monoopolets tillkomst och visste således väl, hurudana förhållandena voro.

Herr Lindhagen: Herr talman! Åt innehållet i mitt förra anförande, som slutade med ett nödvunget instämmande i utskottets hemställan, vill jag vid närmare övervägande ge ett positivt uttryck. Jag gör det yrkandet, att utskottets hemställan måtte bifallas med uttalande i motiveringen tillika, att riksdagen därmed ej tagit avstånd från sin skrivelse 1929 om åtgärder för en vidgad upplysnings- och undervisningsverksamhet angående de skadliga verkningarna av tobak.

Och så en sak till: Jag vill med anledning av vad herr Johan Nilsson sade om angelägenheten att minska antalet av tobakshandlare i smått, som var för stort enligt hans uppfattning, så att några inte kunde fullt leva på denna rörelse, säga till honom, att överallt, i alla näringar, har folkets nödläge fört med sig den iakttagelsen, att det finns för många, som syssla med branscherna överhuvud taget. Varför skall man då göra ett undantag i detta fall? Om det är meningen att genom statsmonoopolet här införa några speciella Geddesyxor i detta avseende, vill jag för min del säga, att jag kan inte vara med om att man använder monoopolet på det sättet, att de stackars människor, som

Ang. höjning av tobaksskatten m. m. (Forts.)
i kampen för livet redan satt upp en sådan affär, skola få respass bara för att andra skola få större inkomster.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att, utom beträffande motiveringen, vartill han ville återkomma efteråt, om anledning därtill gäves, hade i avseende på det nu ifrågavarande betänkandet yrkats dels att vad utskottet hemställt skulle bifallas, dels ock att kammaren skulle godkänna den vid betänkandet fogade reservationen.

Därefter gjorde herr talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övertvägande ja besvarad.

Herr *Bergman* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad bevillningsutskottet hemställt i sitt betänkande nr 8, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes den vid betänkandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen efter förnyad uppläsning anslagits, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Vidkommande motiveringen, fortsatte herr talmannen, hade yrkats dels att densamma skulle godkännas, dels ock, av herr *Lindhagen*, att motiveringen skulle godkännas med tillägg av ett uttalande, att riksdagen med sitt nu fattade beslut ej tagit avstånd från sin skrivelse av år 1929 om åtgärder för en vidgad upplysnings- och undervisningsverksamhet angående de skadliga verkningarna av tobak.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner i enlighet med dessa båda yrkanden och förklarade sig anse propositionen på godkännande av utskottets motivering oförändrad vara med övertvägande ja besvarad.

Herr *Lindhagen* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som godkänner motiveringen i bevillningsutskottets betänkande nr 8, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes motiveringen med det av herr *Lindhagen* föreslagna tillägget.

Sedan denna voteringsproposition efter förnyad uppläsning anslagits, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Ang. höjning av tobaksskatten m. m. (Forts.)

Herr **Lindhagen** erhöi på begäran ordet och anförde: Då kammaren nu återkallat sin andel i riksdagsskrivelsen av 1929 och inte vill veta av någon upplysningsverksamhet vidare om de skadliga verkningarna av tobak, och då till och med herr Bergman vid voteringen instämde i detta, han som var den ende som ville höja en röst för de socialhygieniska synpunkterna, då är det verkligen hopplost hädanefter för någon parlamentarism.

Herr statsrådet *Sköld* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:
nr 152, angående nedsättning av arrendeavgiften för kronolägenheten Strömsholms värdshus; och
nr 153, angående distriktsveterinärväsendet.

Anmäldes bevillningsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 71, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 18 § 1 mom. och 22 § 2 mom. förordningen den 15 december 1914 (nr 436) angående statsmonopol å tobakstillverkningen i riket.

Skrivelseförslaget godkändes under förutsättning att utskottets hemställan i betänkande nr 8 bifölles även av andra kammaren.

Vid förnyad föredragning av första lagutskottets utlåtande nr 14, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition nr 84 med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 17 juni 1932 (nr 244) om fullgörande i vissa fall av betalningsskyldighet i förhållande till utlandet, dels ock i ämnet väckta motioner, bifölles vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Vid ånyo skedd föredragning av andra lagutskottets utlåtande nr 5, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 3 § i lagen den 30 juni 1913 (nr 120) om allmän pensionsförsäkring, bifölles vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo andra lagutskottets utlåtande nr 6, i anledning av väckta motioner angående revision av lagen om allmän pensionsförsäkring ävensom angående höjning av de enligt nämnda lag utgående pensionstillägg med mera.

Andra lagutskottet hade till behandling i ett sammanhang förehaft till lagutskott hänvisade, av herr Spångberg m. fl. i andra kammaren väckta motionerna nr 256 och 257.

I den förra motionen, II: 256, hade föreslagits, att riksdagen i skrivelse till regeringen måtte hemställa dels att den av 1928 års riksdag beslutade pensionsutredningen måtte så påskyndas, att förslag i ärendet kunde föreläggas senast 1934 års riksdag, dels ock att därvid tilläggspensionens storlek, inkomstgränsen i fråga om rätt till erhållande av tilläggspension samt åldersgränsen för pensions erhållande måtte bestämmas i enlighet med de grunder, som i motionen närmare angivits.

I motionen II: 257 hade hemställts, att riksdagen måtte besluta, att det i § 6 i lagen om allmän pensionsförsäkring angivna pensionstillägg skulle pro-

Ang. höjning av pensionstillägg enligt pensionsförsäkringslagen. (Forts.)
 visoriskt höjas till 525 kronor för man och 510 kronor för kvinna och att avdrag härå skulle göras endast i den mån vederbörandes årsinkomst, pensions- tillägget inräknat, överstege 1,200 kronor samt att detta skulle äga tillämpning tillsvidare i avvaktan på regeringens förslag till ändringar i lagen om allmän pensionsförsäkring.

Utskottet hade i det nu förevarande utlåtandet av angivna orsaker hemställt,

1) att motionen II: 256 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda samt

2) att motionen II: 257 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Herr Nerman: Då i utskottsbetänkandet ges åtminstone indirekt vissa löften, skall jag be att få inskränka mig till att yrka bifall till motionen nr 257.

Sedan herr talmannen gjort herr Nerman uppmärksam på att, med hänsyn till formuleringen av ifrågavarande motion, proposition på bifall till densamma icke kunde framställas, lämnades ordet på begäran ånyo till

Herr Nerman, som anförde: Herr talman! Eftersom det möter formella svårigheter, tar jag tillbaka mitt yrkande.

Herr Västberg: Herr talman! Som den barbar jag är, har doktor Torsten Fogelqvists attack mot den högre matematiken väckt genklang i min själ. Jag vet inte hur mycket matematik som har fastnat kvar hos herr Nerman, men jag antar, att han åtminstone inte har glömt de fyra räknesätten. Däremot tycks han ha glömt att tillämpa sin färdighet, då det gällt att reformera här i samhället. Jag skall tillåta mig att med hjälp av litet addition titta på den kommunistiska motionen, vari man kräver dels att pensions- tillägget skall höjas med 300 kronor och dels att detsamma skall utgå även där inkomsten ej överstiger 1,200 kronor.

Vad kostar nu detta projekt? 1931 fanns det 336,612 personer med pensionstillägg. 300 kronor per man och år gör i runt tal 100 miljoner kronor. Det fanns ock 146,363 personer, som endast åtnjoto avgiftspension. Beräkna vi att endast 100,000 av dessa icke kommo upp till en årsinkomst av 1,200 kronor och att de alltså skulle ha i tilläggspension 510 à 525 kronor, om de voro respektive kvinna eller man, så blir det ytterligare drygt 50 miljoner kronor. Men då motionärerna uppge att medelpensionen nu är endast 154 kronor, så måste man ju även beräkna skillnaden mellan detta belopp och nuvarande maximibelopp för tilläggspensionen, och vi få då minst 20 miljoner kronor till. Det allmännas utgifter för pensionstillägget uppgå för nästa budgetår till minst 65 miljoner kronor. Summerar jag ihop dessa småslantar, kommer jag upp till ett belopp av 235 miljoner kronor, varav tre fjärdedelar på staten.

Var skall finansministern ta denna lilla fickslant? Ty militarismens miljoner ha ju kilbomarna lovat de arbetslösa. Även om man prutar 40 procent på statsrådets löner och herr Nerman fått sparat in 45,000 kronor på hovstallet, så får han svårt att klara skivan. Det blir ju alltid en och annan krona som fattas. Och ändock är ju denna miljonrullning endast början. Ty nästa år skall ingen ha lägre pension än 900 kronor och ingen över 60 år behöva framsläpa sin levnadsafton i hårt arbete utan pension, som det så poetiskt heter i motionen nr II: 256. Dessutom skall man ha några hundra mil-

Ang. höjning av pensionstillägg enligt pensionsförsäkringslagen. (Forts.)
 joner till de arbetslösa och ytterligare några hundra till de skuldsatta bönderna. Herr Nerman vill ha det nya samhället i ett slag!

Med vad jag sagt har jag inte på något sätt velat ifrågasätta det önskvärda i de framförda kraven. Jag skulle önska både högre pensioner, dyrortsgruppering, slopandet av övergångsbestämmelserna, högre fri inkomst för pensions-tillägg och lägre pensionsålder, men jag tror att man måste försöka hålla sig nere på marken och lära sig räkna mera realistiskt. Även mycket måttliga krav komma att kosta det allmänna det dubbla och tredubbla beloppet mot nu, såvitt man ej skall låta de pensionerade själva betala i form av högre avgifter, och jag vill tillåta mig säga, att herr Nermans högre matematik kan knappast rädda oss den dag det blir allvar i denna fråga.

Jag tillåter mig för min personliga del att uttrycka en förhoppning om att denna fråga snart kommer fram och i ett sådant skick, att man kan få en rimlig lösning till stånd, särskilt med hänsyn till att åstadkomma en sänkning av den nuvarande pensionsåldern för att möjliggöra att ungdomen får större utsikter att komma in i det produktiva arbetet, men sådan som Kilbompartiets motion föreligger är det mig alldeles omöjligt att yrka bifall till densamma, så mycket hellre som hela frågan ligger under utredning och det således måste betraktas såsom en ren demonstration att entonigt, år efter år, upprepa denna herr Spångbergs motion i frågan.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt.

Föredrogs ånyo första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 1, i anledning av väckt motion om beredande av möjlighet för församlingarnas prästerskap att två söndagar i månaden förrätta högmässa efter nytt, av Kungl. Maj:t godkänt ritual.

Om förrät-tande av högmässa efter nytt ritual.

I en inom första kammaren väckt och till dess första tillfälliga utskott för behandling hänvisad motion, nr 194, hade herrar *Sandegård* och *Norling* hemställt, att första kammaren måtte för sin del besluta, att riksdagen skulle i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om åtgärder i syfte att, till dess en allmän revision av kyrkohandboken kunde komma till stånd, möjlighet måtte beredas varje församlings prästerskap att efter tillstyrkande av församlingens kyrkoråd två söndagar i månaden förrätta högmässa efter nytt, av Kungl. Maj:t godkänt ritual.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på åberopade grunder hemställt, att första kammaren måtte i anledning av förevarande motion för sin del besluta, att riksdagen skulle i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om åtgärder i syfte att, till dess en allmän revision av kyrkohandboken kunde komma till stånd, möjlighet måtte beredas varje församlings prästerskap att, efter tillstyrkande av församlingens kyrkoråd, på ett begränsat antal av domkapitlet årligen bestämda sönd- och helgdagar förrätta högmässa efter nytt, av Kungl. Maj:t godkänt ritual.

Reservation hade avgivits av herrar *Lundell* och *David Pettersson*, vilka ansett, att utskottets utlåtande bort erhålla den lydelse, reservationen visade, slutande med en hemställan, att förevarande motion icke måtte till någon första kammarens åtgärd föranleda.

Herr **Lundell**: Herr talman! Motionen om friare ritual är till sin innebörd lika med föregående års motion med undantag av att motionärerna i år hem-

Om förrättande av högmässa efter nytt ritual. (Forts.)
 ställa om tjugufyra sön- och helgdagar mot tolv i förra årets motion för tillämpningen av den fria ritualen. Utskottet har dock ej gått med på mer än 12 sön- och helgdagar för det fria ritualen. I övrigt torde ingenting nytt ha tillkommit sedan motionen i följande behandlades och av riksdagen avlogs. Ej heller har det försports, sedan frågan om det fria högmässoritualen föregående riksdag föll, att man från församlingarna påyrkat frågans återupptagande. För den kyrkobesökande allmänheten synes det sålunda ej föreligga något brådskande behov av friare högmässoritual, och det kan ifrågasättas, huruvida Kungl. Maj:t kan eller bör vidtaga åtgärder, vilka röra en så ömtålig sak som högmässoritualens revidering utan att först höra församlingarna. Ett beslut av riksdagen om friare ritual skulle föregripa den pågående utredningen och även innebära ett underkännande av kyrkomötets behandling av frågan om kyrkohandbokens sakliga och enhetliga revision, då man ifrågasätter att nu därifrån utbryta högmässoritualen. Det är ej tilltalande att de ifrågasatta friare ritualen skola behöva omgärdas med så omfattande säkerhetsåtgärder som tillstyrkande av församlingarnas kyrkoråd, domkapitlens bestämmande över antalet sön- och helgdagar för ritualens tillämpning och dessutom Kungl. Maj:ts godkännande. Stridigheter och splittring om ritualens detaljer kunna icke undgås inom församlingarna, om dessa få del i bestämmanderätten. Varför skall man behöva lösa frågan på ett så konstlat och komplicerat sätt, som i motionen är föreslaget, då frågan kan lösas på ett så enkelt sätt som genom revidering av kyrkohandboken?

Praktiska skäl tala alltså för att ritualfrågan lösas i samband med kyrkohandbokens revision, och ärendet torde ej brådska, då det redan nu finnes möjligheter att variera såväl med olika gudstjänster som med olika ritual. Ett särskilt starkt skäl för frågans uppskjutande är att ett kyrkligt möte med representanter från rikets alla församlingar under den närmaste tiden kommer att hållas, varvid denna fråga torde komma att diskuteras och delvis utredas.

Jag tillåter mig i övrigt hänvisa till reservanternas yttrande och anhåller, herr talman, att få yrka bifall till reservanternas förslag och avslag på utskottets hemställan.

Under detta anförande hade herr talmannen uppstått och avlägsnat sig, varvid ledningen av kammarens förhandlingar övertagits av herr förste vice talmannen.

Herr Sandegård: Herr talman! Jag skall inte tillåta mig att belasta kammarens protokoll med något längre anförande, men jag anser mig skyldig att med några ord ytterligare motivera den motion, som här med någon prutning tillstyrkts av utskottet.

Motionärerna anse, att den väg, det svenska kyrkomötet valt och fortsätter att välja för revision av våra gamla ritual, är olämplig, fast den tycks vara svår att överge. Det är för resten samma väg, som en gång ledde till ett kyrkomötes beslut i psalmboksfrågan, vilket riksdagen fick rätta till. Man kanske kan få lov att säga så. Just den, som bevarar en smula pietet för gamla former, för allt som med ålderns och det hävdvunnas rätt kräver varsamhet och hänsyn och respekt, är oförmögen att fatta, hur särskilt bildat konservativt folk ett ögonblick kan vara med om att stödja en reformiver från kyrkomötets sida, som i realiteten innebär tendenser, rakt motsatta en sund och befogad konservatism. När vi fingo den handbok, som bär årtal 1811, godkänd ej allenast av prästeståndet utan också som sig borde av de övriga stånden, åtföljdes den av en kungl. kungörelse, vari bland annat följande ord stå att läsa: »Vid själva språket har man varit angelägen att bibehålla allt, som genom

Om förrättande av högmässa efter nytt ritual. (Forts.)

ett långvarigt bruk, genom värdighet och styrka vunnit en rättmätig helgd och därjämte sökt att följa tidens stigande hyfsning i tankar och uttryck.»

Vi ha sedan fått inte bara en handbok av 1894 utan också ett rätt stort antal förbättrade upplagor av denna handbok, vilka såvitt jag förstår i mycket ofullkomlig grad vittna om iakttagande av t. ex. de riktlinjer och principer för detta reformarbete, som 1811 uttalades. Jag skall tillåta mig ge ett par tre exempel för belysning av frågan.

Det fanns i den gamla 1811 års handbok en föreskrift om hur tacksägelsen för de avlidna kunde ske: En ny påminnelse om vår dödlighet lämnas oss i dag, då för denna kristeliga församling tillkännagives, att den Högste behagat, efter sitt allvisa råd, hädankalla . . . Det fanns ju folk, som t. ex. tog sitt liv själva, och man kan förstå, att formuleringen »den Högste behagat, efter sitt allvisa råd, hädankalla» möjligen kunde motivera en ändring av det uttrycket. Men man kunde ju låtit det lyda t. ex. »att den Högste efter sitt allvisa råd låtit med döden avgå», i stället för detta rent kontorsmässiga ». . . då härmed tillkännagives, att följande personer avlidit». Och efter det tacksägelsen skett fanns i den gamla handboken följande ord: »Med undergivenhet för Guds behag vörde vi Hans skickelse och önske oss nåd att så tänka på vår egen förestående bortgång, att, när döden kallar oss, vi må vara beredde till en salig hädanfärd.» — För min del får jag säga, att jag tycker det var vackert, och jag är verkligen oförmögen att begripa, varför vackra ord nödvändigtvis skolas bort, när man reviderar, därför att de äro gamla!

På tal om den allmänna kyrkobönen fanns i 1811 års handbok en till alternativt bruk medgiven bön, ur vilken jag skall tillåta mig att läsa några rader, och jag ber herrarna, som förmodligen gå i kyrkan ibland och höra den allmänna kyrkobönen även i dess splitter nyaste formulering, göra i sitt stilla sinne en jämförelse: »Vi tacka dig, allsmäktige himmelske fader, för all den nåd och alla de välgärningar, som vi genom din faderliga försorg dagligen röne, för allt det goda våra själar njutit, för varje salig stund, då vi fått överlämna oss åt betraktandet av din oändliga kärlek, för alla goda föresatser, som du uppväckt inom oss och för varje nyttig och dig behaglig gärning, vi kunnat åstadkomma genom din nåd. Vi tacke dig för det tålmod, varmed du oss fördragit, för den faderliga långmodighet, varmed du översett våra brister, dem vi bekänne och ångre av hjärtat, för varje glad stund du oss skänkt, den vi i din fruktan lycklige fått uppleva med våra närmaste och vänner, för all hjälp och försorg, som vi även i det lekamliga erfarit, då vi under din välsignelse ostörde och med framgång fått sköta vår kallelses värv, att intet gott felat oss, att vi ägt hälsa och krafter, och i vår anletes svett kunnat både förvärva och njuta vårt dagliga bröd.» Och till sist heter det: »Var en fader för alla människor, för de glada och bedrövade, för de rika och fattiga, för de lyckliga och de övergivna, för änkor och faderlösa, hjälp, trösta och vederkvick alla, som hoppas på dig. — — —»

I sagda handbok fanns också i vigselritualet en del ord, som man naturligtvis — jag ber om ursäkt för att jag använder så vanvördiga ord — måste fingra på. Jag fäster inte allt för stort avseende vid sådana ändringar, som skett i sista upplagan av handboken, som att man utbytt orden »så skicka sig» — det gäller hustrun — »att hon må tackas den make, vilken hon given är till hjälp», mot — hör — skillnaden! — så skicka sig, att hon må bliva honom till hjälp. Det är kyrkomötets metod för språklig reform och revidering av våra kyrkliga böcker! Jag fäster inte heller större avseende vid en sådan liten ändring, som följande: »*ty* ligger det makt uppå att bedja Gud om en sådan maka», vilket måste ändras till: »*därför* ligger det makt uppå». Är inte det gamla svenska *ty* ändå vackert?

Om förrättande av högmässa efter nytt ritual. (Forts.)

Däremot vill jag påpeka en annan liten ändring i vigselritualet, som är be-tecknande för det sätt, på vilket man fingrar på våra gamla ritual. 1811 års kyrkohandbok hade en vigselbön, som även togs med i 1894 års handbok. Denna bön lyder bland annat på följande sätt: »Vi bedja Dig, se nådeligen till det förbund, vilket *dessa Dina tjänare* med detta vårdtecken inför Dig besegla.» Av vilken anledning tog man bort uttrycket » *dessa Dina tjänare* »? Vad är det för folk, som pretendera på, att man icke får säga på gammalt svenskt maner, inte kalla dessa två människor, som komma och begära kyrkans välsignelse och stadfästelse av det äkta förbundet, för Guds tjänare? Man har i stället fått befallning att läsa: » *detta brudpar* ». I bönen längre fram i samma ritual heter det: »Vi bedja, att Du värdes uppfylla *dessa Dina tjänares* hjärtan med Din Helige Ande.» Detta har utbytt mot » *dessa makars* hjärtan». Förmodligen kommer nästa ändring att bli: » *dessa människors* hjärtan», ty då har man inte sagt för mycket!

Den, som uppmärksamtagit del av kyrkomötets revisionsarbete under årens lopp, kan knappast ha fått det intrycket, att man varit så angelägen att bevara allt, »som genom ett långvarigt bruk, genom värdighet och styrka vunnit rättmätig helgd». Det kan inte vara eller bli annorlunda. Kyrkomötet har aldrig tid att på behörigt sätt handlägga dessa viktiga frågor. Det förbjöds av den orimligt korta tid ett kyrkomöte har till sitt förfogande, en knapp månad. Vi behöva en kyrklig överstyrelse, och den måste väl komma så småningom.

Det har emellertid vid behandlingen av denna fråga i riksdagen bland annat yttrats, att ett av de avgörande skälen för att inte lyssna till en framställning av föreliggande slag är det, att det icke försports någon allmänna önskan ute från de svenska kyrkoförsamlingarna om några nya ritual. Jag tycker ett sådant påstående är ganska förvånande, om man inte alldeles glömt bort, att kyrkomötet ju skall vara ett uttryck just för det s. k. kyrkfolket, de svenska kyrkoförsamlingarna i den riktigt rätta meningen. *Då har kyrkomötet tydligtvis länge varit ute i ogjort väder.* För att belysa detta skall jag erinra om några enkla fakta, som vem som helst kan upptäcka redan vid en genomläsning av något register över kyrkomötets verksamhet sedan 1868. Jag skall därvid inte taga med alla i kyrkomötet väckta motioner om handboksändringar och handboksrevision utan endast vad kyrkomötet självt beslutat. Det kan ju ha sitt värde.

Redan 1868, alltså det första kyrkomötet, som hölls i Sverige, var man färdig att skriva till Kungl. Maj:t och begära ändringar i handboken även i kapitel, som innehålla ritual för allmän gudstjänst. Nästa kyrkomöte, som hölls år 1873, beslöt, sedan det funnit sådana oegentligheter förekomma i 3 och 5 kap. i handboken, att de väckt och fortfarande väckte oro och bekymmer särskilt inom fäderneslandets norra del, skrivelse om ändring i kap. 3 och ändringar i kap. 5, 6, 7 och 8 samt i kap. 1, där i trosbekännelsen orden »kristelig kyrka» utbyttes mot »allmännelig kyrka». 1878 års kyrkomöte beslöt hemställa om vidtagande av nödiga åtgärder för uppgörande och framläggande för kyrkomötet av förslag till reviderad handbok. 1883 års kyrkomöte är, såvitt jag kan se, det enda kyrkomöte, som icke gjort någon framställning i dessa ärenden, men däremot väcktes därvid motioner om påskyndande av handbokens allmänna revision samt — oberoende av denna revision — vidtagande av vissa partiella förändringar. 1888 års kyrkomöte beslöt ny hemställa om åtgärder för en allmän revision av handboken med iakttagande av vissa önskemål. 1893 godkände kyrkomötet ett av en särskild kungl. kommission avgivet nytt förslag till handbok med ändringar i alla kapitel utom i kap. 4 och 8. 1898 års kyrkomöte beslöt en ändring av kap. 4, gällande konfirmation. 1903 års kyrkomöte beslöt bland annat vissa ändringar i kapitlet

Om förrättande av högmässa efter nytt ritual. (Forts.)

om jordfästning, prästlöfte och vigsel. 1908 hemställde kyrkomötet, att Kungl. Maj:t täcktes uppdraga åt en kommitté att utarbeta förslag till de ändringar i handboken, för vilka kyrkomötet på grund av väckta motioner uttalat sig, ävensom anbefalla kommittén att tillika i fråga om handboken afgiva förslag dels till rättelse av vad som måste anses såsom blott redaktionella felaktigheter, dels, där saklig ändring i fråga om en akt skett, till motsvarande ändringar å andra ställen, där konsekvensen det fordrade, dels ock till sådana jämkningar i avseende på ordställningar, språkliga uttryck m. m., som erfordrades för vinnande av nödig enhet och följdriktighet. Vidare föreslogs vid samma kyrkomöte en viss ändring i den apostoliska trosbekännelsen, i vilken uttrycket »de heligas gemenskap» skulle sättas in i stället för »de heligas samfund» samt ny form för tillkännagivande av tacksägelse. 1909 beslöt kyrkomötet ändring av tacksägelsebönen efter dopet, vidare sådan ändring i kap. 1, att för tacksägelse vid dödsfall finge *alternativt* användas ett nytt formulär. 1910 begärdes intagande i den allmänna kyrkobönen av en bön för fäderneslandet. 1915 antog kyrkomötet med vissa ändringar ett av biskop Gottfrid Billing uppgjort förslag till ändringar i kyrkohandboken — ett stort antal, bland annat återställande av uttrycket »de heligas samfund» i stället för »de heligas gemenskap», som ett par år tidigare av kyrkomötet begärts! 1920 föreslog kyrkomötet, att sex högmässor om året finge anordnas som barn- och ungdomsgudstjänster samt att särskilt ritual finge användas för dessa. Vidare föreslog samma års kyrkomöte ändring i 4 kap. handboken, om konfirmation. 1925 föreslog kyrkomötet införande i allmänna kyrkobönen av en bön för freden samt möjlighet att infoga skriftermål i högmässan. Vidare föreslog samma kyrkomöte, att de olika förslag till nytt dopritual, som vid detta kyrkomöte framkommit, måtte av Kungl. Maj:t tagas under övervägande, och anhöll, att Kungl. Maj:t måtte så snart som möjligt och under beaktande av vad samma års möte uttalat med avseende på framställda ändringsförslag låta utarbeta ett förslag till en varsamt reviderad kyrkohandbok. Kungl. Maj:t förelade nästa års kyrkomöte detta förslag, vilket då av kyrkomötet visades tillbaka med anhållan om en ny varsam revision, d. v. s. om en fortsatt revision. 1929 hemställde kyrkomötet om en fortsatt, snar, enhetlig, varsam och pietetsfull revision av handboken. Vidare föreslog samma års kyrkomöte ett alternativ till den allmänna kyrkobönen samt en kortare form för litanian, utflyttande ur handboken kap. 2 av de kyrkoböner, som där finnas, samt att ytterligare två förslag till dopritual skulle tagas under övervägande. 1932 slutligen föreslog kyrkomötet nytt dopritual och bestämmelser för skriftermålets infogande i högmässan.

Nathan Söderblom tecknade en gång bilden av en Sveriges kyrka, där det var högt i taket för andens och tankarnas flykt och vitt rum mellan väggarna för alla lynnen, sinnen, rörelser och behov, som på något sätt ville höra henne till. Även motionärerna vilja i all anspråkslöshet gärna vara med om något försök att förverkliga den tanken, vara med om att bereda ett tills vidare blygsamt rum i kyrkan och vid den svenska kyrkans högmässa också för dem, som icke kunna uttrycka sin tro och sin personliga upplevelse med samma ord och på precis samma sätt som de ortodoxa. Vi vilja inte föregripa en revision, som syftar till enhetliga nya ritual för gudstjänst och heliga handlingar. Men vi tro det vara riktigt och påkallat, att en sådan revision kommer till stånd först efter en tid av praktiska försök ute i församlingarna med präster-nas hjälp.

Ett par ord också om ännu en synpunkt, som berördes något i fjol, där vi motionärer också mena oss hava en motivering för vår framställning. Vid ett kyrkomöte — jag minns inte vilket år — förelåg en motion av biskop

Om förrättande av högmässa efter nytt ritual. (Forts.)

Danell därom, att man skulle få inleda trosbekännelsens avläggande vid högmässogudstjänst med en ingress av viss lydelse. Han ville en smula mjuka upp den apostoliska trosbekännelsen. Man skulle säga någorlunda rent ut, att det vid trosbekännelsens avläggande inte alls är fråga om att tro exempelvis, att Jesus är »avlad av den Helige Ande», »född av jungfru Maria» etc., utan detta skulle man kunna tro eller inte tro och ändå vara kristen. Trosbekännelsen skall ses som ett historiskt och symboliskt uttryck, som herrarna inom teologiska fakulteten numera säga och våra biskopar i regel också tänka. Manfred Björkquist tillstyrkte ett förslag till ändring i fråga om det sätt, på vilket trosbekännelsen skulle föredragas. Därvid yttrade han följande ord, som jag skall be att få taga till protokollet: »Jag tänker på de många unga, som icke kunna bliva präster, så länge den nuvarande ordningen består. — Jag tänker på många unga präster, jag kan se framför mig den ena efter den andra, som jag vet lida under de nuvarande förhållandena. Jag tänker också på många andra unga församlingsmedlemmar, som när de komma fram till trosbekännelsen och gärna skulle vilja vara med härom, *ifall de finge taga det på det sätt, som mängden här talar om*, när de stå inför en församling, känna sig förhindrade att få vara med om detta, och dit räknar jag mig själv. Jag tänker slutligen på alla de stora skaror, som stå mycket längre bort härifrån än vad som är fallet med någon av nyss nämnda kategorier. — Jag tänker på alla de skaror vi talat om på våra kyrkliga möten, arbetarskaror och andra, som äro på marsch emot kyrkan men som helt enkelt icke kunna förstå, hur man inför altaret kan säga på ett sätt — som de tycka — och utanför detsamma på ett annat sätt, och som, innan det blir full ärlighet i dessa religiösa uttryck, känna, att saken måste förbliva dem främmande. De känna, som om de icke riktigt kunna lita på det hela.»

Man kan visst säga, att i nuvarande tidssituation det gäller viktigare saker för kyrkan än en mer eller mindre grundlig städning på det rituella området. Det, som framför allt kräves, är inte så mycket nya former som — ja, jag tror jag stannar vid att säga — en besinning på innehållet i den religiösa förkunnelsen. Man skall vara ganska skum på ögonen eller i hög grad benägen att leka blindbock med sig själv och verkligheten för att inte ha upptäckt, att kyrkan är på väg att förlora allt fäste i mycket vida lager av folket. En och annan ur de bildade klasserna förrirrar sig någon enstaka gång till en gudstjänst, ungdomen i alla samhällsklasser är oåterkalleligen borta, arbetarvärlden, där det dock finnes åtskilligt kvar av omisskännligt levande intresse för även andliga värden och livsproblem, fördrar tills vidare kyrkan som institution men har intet behov av kyrkans hjälp. Jag undrar ibland över, att man ännu trots allt fortsätter att låta döpa sina barn, skicka dem till konfirmationsläsning och konfirmera dem. Hur länge kommer denna tradition att bestå? På tal om innehållet i förkunnelsen, har kanske någon med mig ibland gjort den reflexionen, att en svensk högmässa med riklig och fin musik, gamla fina bibelord och gärna ålderdomliga böner från altaret skulle kunna vara rent av uppbyggelig, om man inte stördes av det som förekommer på predikstolen. Nathan Söderblom lanserade någon gång tanken på en högmässa även utan predikan. För min del skulle jag till och med kunna vara med om en återgång till predikan på latin ibland, även med hänsyn till att så få människor nu för tiden kan något latin. Emellertid är det ett faktum, att kyrkan tycks ha bra litet att säga de människor i tiden, som brottas med några allvarliga problem. Det är inte alls bara det, att kyrkan talar sitt språk och tidens människor sitt. Det är nog än mer det, att kyrkan inte vill låtsas om någon förskjutning i den moderna människans inställning till de stora problemen. Men jag har inte anledning att här fördjupa mig i detta.

Om förrättande av högmässa efter nytt ritual. (Forts.)

Jag dristar mig vädja till kammaren att bifalla utskottets förslag. Det är måttfullt, tycker jag. Det inleder och inbjuder inte till några äventyr. Det är så kringgärdat med besinningsfullt folks uppslag att begränsa önskvärd frihet, att det borde räcka ganska långt. Jag påpekar t. ex. att all prästerlig klåfingrighet är utelyckt. Vederbörande församlingars kyrkoråd skall tillstyrka, och Kungl. Maj:t skall fastställa ritualen. Och det gäller endast en söndag i månaden. Jag tror med herr Tamm i fjol, att vår svenska folkkyrka skall ha gagn därav.

Jag ber, herr talman, att få hemställa om bifall till utskottets förslag.

Herr **Bergman**: Herr talman, mina herrar! Om vi tänka oss, att en person, som inte visste vad detta vore för en församling, helt plötsligt komme in under denna debatt, skulle han väl få den föreställningen, att det måtte vara ett präst- eller kyrkomöte eller kanske det gamla prästeståndet eller något sådant. Vi diskutera för ögonblicket så ingående en del liturgiska specialfrågor, att man ju måste fråga sig: är detta verkligen ämnen, som det i vår tid är lämpligt att behandla i en så världsligt betonad och heterogen församling med de mest oliktartade åsikter i kyrkliga och religiösa frågor, som en riksdagskammare ju utgör?

För min del anser jag, uppriktigt sagt, att det principiellt korrektaste vore, att kammaren inte lade sig i sådana internt kyrkliga frågor, i vilka man med goda skäl kan ifrågasätta kammarens kompetens att fatta beslut. Men nu är det ju så, att då en motion är framlagd vi bli tvungna att taga befattning med den och fatta ett beslut, sådant det nu blir, efter bästa förstånd och övertygelse. Denna situation visar tydligare än någonting annat vanskligheten med hela det system, som vi för närvarande ha genom statskyrkoinstitutionen. Här visar sig påtagligt en av detta systems svagheter. Men härom tjänar det föga till att nu diskutera. När det nu gäller att taga ställning till den föreliggande ritualfrågan, måste jag visserligen för min del säga, att jag är sympatiskt stämd mot det i motionen framlagda förslaget. Men jag måste dock fråga mig, om de föreslagna garantierna mot eventuell klåfingrighet och okynnesexperimentering på detta ömtåliga område äro väl avvägda. De föreslagna garantierna kunna ju tyckas vara ganska välfunna och tämligen pålitliga, när man flyktigt läser utskottets yrkande. Det heter nämligen att det skall fordras tillstyrkande av församlingens kyrkoråd och godkännande av Kungl. Maj:t. »Församlingens kyrkoråd», det låter ju mycket förtroendeingivande. Men hur är det: finns det inte redan något kyrkoråd, som har bolsjevikisk majoritet? Eller om det ännu ej finns, vem garanterar att det ej kommer? »Kungl. Maj:t»: Ja, vad betyder detta högtidliga uttryck i själva verket? Det kan i realiteten betyda en teaterdirektör, det kan om några år betyda en kommunistisk skollärare av den typ, varom vi hörde talas för några månader sedan uppe i Norrbotten. Tiden rider fort i våra dagar. Det förefaller, som om det skulle vara ganska bräckliga garantier. Vi ha ju, om jag minns rätt, ett prejudikat från regeringsrätten, att kommunister, vilka ju tillhöra ett parti, som direkt agiterar emot kyrka och religion, dock måste i lagens mening betraktas såsom ägande det »nit för kyrkan» och anses utmärkta av den »gudsfruktan», som enligt lagen voro förutsättningar för valbarhet till kyrkoråd. Sådant visar väl med all behövlig tydlighet, till vilka orimligheter statskyrkoinstitutionen till sist kan leda. Men jag skall här inte närmare gå in på den stora frågan om statskyrka eller frikyrka. Det kan talas både för och emot om den saken och problemet har många olika sidor. Med hänsyn till vad jag här antytt, skulle jag emellertid, innan jag röstar för bifall till utskottets förslag, önska en viss ändring däri.

Om förrättande av högmässa efter nytt ritual. (Forts.)

Jag skulle sålunda vilja föreslå, att man gör den ändringen att man efter orden »tillstyrkande av församlingens kyrkoråd» tillägger »och vederbörande domkapitel». Ty man kan väl ändock inte förutsätta, att i domkapitlen skulle kunna sitta en kyrko- eller religionsfientlig majoritet. Nu vill kanske någon häremot invända, att domkapitlen aldrig skulle vilja vara med om någon tillstyrkan av en friare gudstjänstordning. De vilja icke veta av några nyheter, menar kanske en och annan. Den farhågan tror jag emellertid ej numera vara berättigad. De nuvarande domkapitlen äro nämligen icke så förbenade som de stundom i gångna tider kunde vara. Den, som egentligen står i spetsen för strävandet efter en friare högmässaform i vårt land, professor Linderholm, intager ju en framstående ställning i rikets främsta domkapitel, och det finns säkerligen många, som äro av samma mening som han i andra domkapitel också. Domkapitlen äro sammansatta av personer med modern vetenskaplig bildning, och majoriteten av deras medlemmar äro lektorer i olika ämnen (ej blott i teologi). Man behöver nog icke vara rädd för att domkapitlen skola rida spärr mot väl avvägda och förnuftiga förslag, som kunna läggas fram. Däremot innebär ett godkännande från domkapitlets sida en viss garanti för att några smaklösheter eller okynnestilltag icke skola kunna ifrågakomma. Man kan ju säga, att det borde ligga en garanti däri, att det skall vara församlingens prästerskap, som tager initiativet, och att förslaget sedan skall tillstyrkas av församlingens kyrkoråd och godkännas av Kungl. Maj:t. Men om det finns underliga kyrkoråd här och där, så finns det även en och annan präst, som är en smula besynnerlig, och det är icke otänkbart, att det på något ställe skulle kunna bli rätt konstiga ritualer, om förslaget antages oförändrat. För övrigt skulle det ju också i en sådan fråga som denna taga sig underligt ut om domkapitlet uteslötes från varje bestämmanderätt.

På grund av vad jag sålunda anförd ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag med det anförda tillägget, så att klämman i utskottets utlåtande skulle komma att lyda: »att första kammaren måtte i anledning av förevarande motion för sin del besluta, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om åtgärder i syfte att, till dess en allmän revision av kyrkohandboken kan komma till stånd, möjlighet beredes varje församlings prästerskap att, efter tillstyrkande av församlingens kyrkoråd och vederbörande domkapitel, på ett begränsat antal av domkapitlet årligen bestämda sön- och helgdagar förrätta högmässa efter nytt, av Kungl. Maj:t godkänt ritual».

Friherre Lagerfelt: Herr talman! Under denna debatt har det redan yttrats, att detta ärende är av sådan art, att det här egentligen behandlas vid orätt forum. Det är nämligen en fråga, i vilken det tillkommer Sveriges kyrkomöte att besluta. Det är ingen ekonomisk eller administrativ lagstiftningsfråga, som avgöres av Kungl. Maj:t, riksdag och kyrkomöte, utan detta är en av kyrkomötets interna frågor. Frågan om gudstjänstritualen ligger helt inom området för kyrkomötets avgöranden.

Jag ber först att i fråga om fritt ritual för högmässan få säga, att ett sådant nu ej är av behovet påkallat. Här finns tillfälle för vederbörande prästerskap att hålla gudstjänster och andaktsstunder *utom* högmässan, och det finnes för samma prästerskap möjlighet att så att säga lämpa högmässan efter olika lokala förhållanden, i den mån man önskar detta. Jag skall i korthet redogöra för på vad sätt svenska kyrkans högmässoritual är sammansatt och huru det är möjligt för vederbörande präst att däri göra de jämkningar, han önskar.

Jag vill först framhålla, att i hela vår altartjänst finnas icke flera punk-

Om förrättande av högmässa efter nytt ritual. (Forts.)

ter, som vid varje högmässa måste upprepas, än följande korta stycken: det trefaldiga »Herre, Kriste, Herre förbarma dig över oss!»; orden »Åra vare Gud i höjden» o. s. v.; hälsningen mellan prästen och församlingen: »Herren vare med eder!» och »Med dig vare ock Herren!»; »Tackom och lovom Herren» och församlingens svar därpå; »Fader vår» och »Herren välsigne eder». Flera punkter finnas icke i hela högmässoritualen, som vid varje högmässa behöva återkomma.

Vi ha t. ex. tre olika syndabekännelser, nämligen icke blott den gamla, från Olaus Petri stammande, utan även en, tagen direkt ur Psaltaren i bibeln, samt därjämte en annan, framkommen under senare tider — under reformationstiden, skulle jag tänka mig.

Vad nu själva trosbekännelsen angår, som en föregående talare har påtalat, läses ju i regel den apostoliska trosbekännelsen. Det finns dock möjlighet för den präst, som så vill, att i stället läsa den nicenska trosbekännelsen. Det blir ju icke mycken omväxling, men det är i alla fall någon möjlighet till omväxling. Dessutom finns ju den möjligheten, att trosbekännelsen, liksom alltid var fallet före 1811, av församlingen sjunges.

Nu är detta en fråga, som kyrkomötet haft ganska mycket i tankarna: huru anordna denna sång av trosbekännelsen på ett lämpligt och tilltalande sätt? Den psalm, som är föreskriven till användning, den s. k. sjungna tron eller rimmade tron, är tung och lång och lämpar sig icke precis för sitt ändamål. Det erkänner jag gärna. Men kyrkomötet har, som sagt, vid åtskilliga tillfällen haft den angelägenheten före: hur skall man få något lämpligt att sjunga i stället? Jag kan för den ärade motionären tala om att kyrkomötet har verkligen varit så litet dogmatiskt i denna fråga, att det förslag, som jag tror egentligen tillvann sig största uppmärksamheten vid kyrkomötet, när det var fråga om att få en lämplig sjungen trosbekännelse, var något så litet dogmatiskt som att man i stället för trosbekännelsen, vid vilket tillfälle även predikstolsversen skulle bortfalla, skulle sjunga andra till femte verserna av Luthers psalm nummer 24 i psalmboken »Allena Gud i himmelrik».

Så komma vi nu till kyrkobönen. Där ha vi fem olika alternativ att använda under olika tider. Under de sista fem åren ha vi fått ny redaktion av tvänne av kristenhetens gamla böner att läsa alternerande med den s. k. allmänna kyrkobönen. Åtminstone den ena av dem är så gammal, att den går igen till den äldsta handskriften, som finnes från äldsta kristna tider — den s. k. De tolv apostlarnas lära.

Sedan ha vi hela det musikaliska inslaget i högmässan. En präst, som har minsta sinne för det musikaliska och vill göra sig besvär därmed, kan ju giva högmässan en alldeles skiftande färg, allteftersom han sätter sig in i och besvärar sig med att förstå, hur man skall använda sångpartierna. Vi ha ju 673 psalmer att välja på. Där finnes ju rikt tillfälle att byta. Dessa psalmer ha ju i allmänhet var och en sin koral, ja, många äro lagda så, att de ha både en koral i dur och en koral i moll, allteftersom det passar efter årstiden eller söndagens karaktär.

Sedan komma vi till predikan. Där äro ju visserligen texterna föreskrivna — det är sant — men för alla präster, som tjänstgöra i församling, där icke regelbunden aftonsång hålles, finns dock medgivet att få byta ut högmässotexten i högmässan mot vederbörlig aftonsångtext. Icke heller där äro de bundna av texten, undantagandes vart tredje år, då evangeliet är predikotext. Men även om en präst har en bestämd text, vad är det, som tvingar honom att hålla sig till den texten, och hur många, rent ut sagt, är det, som göra det? Aldrig påtalas någon sådan avvikelse, utan prästen har ju alltid rätt att under gudstjänsten tala ungefär över vilket ämne, han själv vill.

Om förrättande av högmässa efter nytt ritual. (Forts.)

Sedan ber jag att få påtala en sak, som motionären berörde i den historik, som han gav över kyrkomötesbesluten. Det finns ett kyrkomötesbeslut, som tillämpas ute i stiftet — jag förmodar i alla stift — som, för att uppmuntra den friare formen av gudstjänster, säger, att i varje pastorat, där präst har mer än en högmässa att förrätta söndagligen, må på anhållan av kyrkoherden och med tillstyrkan av kyrkorådet domkapitlet bestämma, att visst antal predikodagar högmässan sammanlyses för pastoratet till *en* kyrka. Således bortfaller högmässan i den andra kyrkan, och prästen må hålla lämplig annan gudstjänst i stället för den inställda högmässan.

Jag tillhör själv ett pastorat, som består av två församlingar — moderförsamlingen har 1,600 och annexet 600 invånare — med en enda präst. Vi ha denna ordning tillämpad så, att i moderförsamlingen ha vi tillåtelse att inställa högmässan två predikodagar på året — dock icke på söndag — och i den lilla församlingen sex predikodagar under året — dock icke på de stora högtidsdagarna. Det tillämpa vi så, att i moderförsamlingen är i regel Maria bebådelsedag — någon gång Annandag påsk — anslagen till en större ungdomshögtid, då i stället för högmässa gudstjänsten är lagd såsom ett ungdomsmöte med flera talare, sång och allt sådant, som hör till ett ungdomsmöte. Den andra gången, som vi ha rätt att inställa högmässan, brukar man tänka på något annat lämpligt, eller också blir det rent av ogjort, därför att vi anse, att något sådant inte behövs. Jag vill emellertid tillägga, att denna församling har ett utmärkt församlingshem, i vilket andaktsstunder och sammankomster bruka vara anordnade på vardagar och söndagseftermiddagar, ibland ledda av församlingens präst och ibland av andra predikanter eller talare.

I den lilla församlingen tar man nog ut de sex söndagarna någorlunda. Där brukar man på Trettondagen eller söndagen efter Trettondagen i stället för högmässa hålla en barn gudstjänst i kyrkan tillsammans med en allmän julfest för församlingens barn. Därjämte bytes någon söndag under fastan högmässan ut mot vespergudstjänst och överhuvud taget inställes högmässan, när det finns något lämpligt att växla om med, och den andra formen av gudstjänst användes. Det är således icke alls omöjligt för prästen att få hålla andra gudstjänster.

Kyrkomötet har fastställt denna licens endast för församling, där präst har mer än en kyrka att hålla högmässa uti om söndagarna, av den enkla anledningen, att kyrkomötet anser, att den präst, som endast har en kyrka att hålla högmässa i, har god tid, om han har intresse och förmåga för saken, att utom högmässan hålla en friare gudstjänst på det sätt, han finner lämpligt och församlingen önskar.

Sedan ber jag att få framhålla vilka svårigheter, som skulle uppstå för våra präster, om de skulle själva få bestämma över ritualen. Att ordna ett ritual är något alldeles oerhört svårt, och här kan jag verkligen tala av egen erfarenhet, ty jag har blivit hedrad med att under tre kyrkomöten tillhöra kyrkomötets beredningsutskott. Jag kan av egen erfarenhet säga, att det, som man varit nöjd med under behandlingen i utskottet och hoppats få igenom, ehuru det sedan fallit, därför att det varit vissa fel på detsamma, kan man under årens lopp till nästa kyrkomöte betrakta med öppna ögon, och man är då rent av tacksam mot det kyrkomöte, som inte tog förslaget, utan lät det ligga till sig något. Jag kan taga ett konkret exempel. Under 4 kyrkomöten har det arbetats intensivt på att få fram ett nytt dopritual. Vi ha många gånger tyckt, att vi voro framme vid ett ritual, som var ganska bra, men förslaget föll varje gång på, att det var något, som behövdes ses på bättre. Vid kyrkomötet nu i höstas tyckte emellertid de, som varit med om

Om förrättande av högmässa efter nytt ritual. (Forts.)

att förbereda detta dopritual, att det nu var bra, och kyrkomötet godkände också detsamma och jag hoppas för min del, att det skall vara församlingarna till tillfredsställelse och nytta.

Sedan vill jag, då den ärade motionären talade om att kyrkomötet har svårt att hinna något på de tre eller fyra veckor, det är samlat, säga, att det kan visst vara sant, men kyrkomötet arbetar mycket intensivt. Nu är det visserligen så, att det bara är tretton personer, som äro självskrivna till kyrkomötet och sålunda kunna tänka framåt, sätta upp förslag till nästa kyrkomöte, men det vidlåder nog litet var, som varit med vid ett kyrkomöte, att man tänker, att det är nog möjligt, att man i alla fall kommer med någon gång mera, och under sådana förhållanden har man ju sitt intresse kvar, och man går och tänker och arbetar litet på dessa saker, utan att precis behöva sitta vid skrivbordet och arbeta och det man sålunda har i tankarna och bär inom sig föder ju alltid fram något resultat.

Jag tillåter mig här ärligt säga att vilken präst som helst skall icke tro, att han kan skriva ritual. För den kyrkbesökande menigheten skulle ett obekant ritual verka störande och åstadkomma otrevnad. Det vågar jag bestämt säga.

Reservanterna i utskottets betänkande tala om att man kommer trött efter veckans arbete till kyrkan och vill ha något fast att lita sig till. Det är synnerligen sant, kan jag säga, och jag kan tillägga, att för den, som kommer till kyrkan och har huvudet fullt av arbete, är det en verklig hjälp att känna igen dessa fasta klara ord. Man följer med god uppbyggelse altartjänsten, som man får koncentrerad och klar för sig. Däremot händer det mycket lätt, att uppmärksamheten slappnar, när man kommer till predikan. Då får man lätt igen sina andra tankar, de tankar, som man hade, innan man gick in i kyrkan, för att möjligtvis då och då samla sig och följa med ett tag, men i alla fall blir man glad, när man kommer till de fasta orden, där man känner sig hemmastadd.

För prästerna är det nog också en verklig hjälp och styrka att ha det fastställda klara ritualen att hålla sig till och icke behöva kräva av sig själva allt, de skola ge den gudstjänstbesökande menigheten.

Eftersom den ärade motionären gick in på en hel del kyrkomöteshistoria, skulle jag vilja säga några ord om vår gudstjänsts historia. Vi veta, att när reformationen här infördes, var det kungens och reformatorernas tanke att ändra så litet i det bestående som möjligt, och endast taga bort vad de ansågo vara oriktigt, men bibehålla det, som kunde vara rätt. Således bibehölls kontinuiteten med det gamla i de gudstjänstförordningar och handböcker, som viingo vid reformationen och som huvudsakligen utarbetades av Olaus Petri. Från Olaus Petri kvarstår mycket i vår gudstjänst. Jag nämmer särskilt syndabekännelsen och tillsammans med den den ursprungliga inledningen, också av Olaus Petri, som användes här i landet ända till 1811 men som då efterträdades av »Helig, Helig». Nu är den gamla inledningen åter införd till alternativt bruk under vissa tider på året. I Olaus Petri syndabekännelse ingingo ord, som efter 1500-talets uppfattning och även enligt uppfattningen långt fram i tiderna nog voro alldeles riktiga, men allteftersom uppfattningen ändrade sig, och man märkte, att det var vissa ord i den, som stötte en hel del av kyrkans medlemmar, fick man ändra orden. Det är också gjort. Motionären vet lika väl som jag, att orden »vet mig för den skull vara värd en evig fördömelse» hava eftertratts av de mildare ord, som nu användas.

Jag kommer nu till församlinglivet i allmänhet. Låt oss då tänka oss, hur det skulle bli, om det skulle bli olika ritualer! Den ene prästen använder ett ritual, den andre ett annat. Det skulle bli en sådan uppfattning om guds-

Om förrättande av högmässa efter nytt ritual. (Forts.)
 tjänstordningen och prästernas verksamhet i församlingarna, att man säkert ofta skulle få höra, att »den prästen kan man gå och höra på, ty han är med sin tid och läser sådant, som han hittar på själv». Man tycker därför, att det är roligt att höra honom. Men det hindrar inte, att en annan person säger, att »den prästen kan man inte höra på, som icke läser så, som det skall vara». Jag är rädd för att man härigenom skulle kunna få fram det där obehagliga ordet, som man ser i annonser alltemellanåt, när det annonseras efter en »troende» skomakaredräng eller efter en tjänsteflicka i ett »troende» hus. Den ene prästen blir således »troende» på ett sätt och den andre på ett annat sätt, och då blir det en röra av alltsammans.

Att jag går på avslag på motionen och utskottets betänkande, tror jag, att jag redan klargjort med vad jag sagt. Jag måste emellertid vända mig med några ord mot utskottets kläm, som lyder, »att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om åtgärder i syfte att, till dess en allmän revision av kyrkohandboken kan komma till stånd, möjlighet beredes varje församlings prästerskap att, efter tillstyrkande av församlingens kyrkoråd» — herr Bergman föreslår här tillägget »och vederbörande domkapitel» — på ett begränsat antal av domkapitlet årligen bestämda sön- och helgdagar förrätta högmässa efter nytt, av Kungl. Maj:t godkänt ritual».

Vad skall ske sedan, när kyrkomötet kommit med ett nytt ritual? Skall allt det andra nu upphöra av sig självt och församlingarna gå in för det nya ritualen, eller hur har utskottet tänkt sig det? Jag vet icke alls hur det skall bli, men jag tror, att utskottet icke alls tänkt på den saken.

Herr talman! Jag ber att få yrka avslag på motionen och bifall till reservationen.

Herr **Sandström**: Herr talman! Under den rätt långa tid, som jag intresserat sysslat med kyrkliga angelägenheter, har jag för min ringa del icke mött någon mera allmänt utbredd opinion rörande önskvärdheten eller behovet av s. k. fria ritual. Jag tillåter mig också betvivla, att en dylik opinion har någon större utbredning bland kyrkans präster och det svenska kyrkofolket. Av den erfarenhet, jag inhämtat från kyrkolivet i den församling, jag själv tillhör, och i andra församlingar inom Luleå stift, vet jag däremot med tämligen stor visshet, att det kyrkofolk, som i dessa församlingar dag efter dag och år efter år regelbundet besöker den svenska kyrkans gudstjänster, är mycket lyhört, när det gäller förändringar i den gudstjänstliga ordningen och att åtminstone den övervägande delen av dessa trogna kyrkobesökare — en del av den svenska folkkyrkans kärna — skulle bli ängslig och orolig, om fria ritual skulle få förekomma vid kyrkans högmässogudstjänster. Det skulle säkerligen för huvuddelen av denna kyrkomenighet verka rent av stötande, om en helt ny liturgi, som icke tillkommit i vanlig ordning, skulle efter enskilt initiativ få komma till bruk i kyrkans huvudgudstjänster. Ännu gäller det förvisso enligt min mening, att högmässoritualen för vårt kyrkofolk har ett mycket stort värde och att det är en ömtålig fråga att vidtaga ändringar därutinnan.

Den, som haft förmånen att deltaga i kyrkomötets förhandlingar, vet också nogtsamt vilket pietetsfullt intresse, som där ägnas alla liturgiska frågor och med vilken varsamhet man anser sig böra framgå, när det gäller att tillskapa nya former för gudstjänstlivet. För den religiöst intresserade står det visserligen klart, att i denna tid av gudlöshet och gudsförnekelse det för den svenska folkkyrkan är en hjärtesak att om möjligt ordna det högtidliga gudstjänstfirandet på sådant sätt, att allt större och större skaror dragas till kyrkans helgedomar, men för att fullfölja denna uppgift har man enligt min upp-

Om förrättande av högmässa efter nytt ritual. (Forts.)

fattning icke anledning att slå in på den väg, som motionärerna angivit, ty om så sker, löper man i själva verket risk, att från den svenska folkkyrkan stötes bort just den del av det svenska kyrkofolket, som, för att använda motionärernas eget uttryckssätt, ännu med seg tillgivenhet håller fast vid den gamla kyrkan.

Jag tillåter mig även betvivla, att den nu vid högmässorna använda liturgin med dess olika alternativ, som ju medger en ganska rik variation, verkligen kan verka så avskräckande på ett flertal religiöst intresserade personer, som från en del håll påstås, liksom jag ställer mig rätt skeptisk till att det nya fria ritualen, sedan det förlorat nyhetens behag, skulle komma att i längden öka kyrkbesökarnas antal.

Till dessa korta ord, som utgöra uttryck för min allmänna inställning till den föreliggande motionen, vill jag med anledning av den av motionären, herr Sandegård, framställda kritiken av kyrkomötets behandling av ändringar i den svenska kyrkans handbok framhålla, att denna hans kritik än ytterligare stärker mig i min förut hysta uppfattning, att riksdagen ingalunda är rätt forum beträffande dryftandet av frågor rörande svenska kyrkans ritual, ett ämne, som uppenbarligen är en kyrkans rent interna angelägenhet.

Jag ber, herr talman, att få för min del yrka bifall till den vid ärendet avgivna reservationen.

Herr Nylander: Herr talman! Då denna fråga vid föregående års riksdag behandlades, hade jag tillfälle som reservant i utskottet att framföra mina synpunkter, varvid jag särskilt betonade den betydelse, som ligger däruti, att den kyrkbesökande allmänheten får tillfälle att söndag efter söndag återfinna den gudstjänstordning, vid vilken denna allmänhet har varit van alltifrån sina barndomsdagar. Jag framhöll även, att först genom en sådan ordning är det möjligt att få fram under gudstjänsten den växelverkan mellan församling och präst, som den senare säkerligen i hög grad eftersträvar.

Däremot hade jag då och har allt fortfarande den uppfattningen, att ett nytt ritual med nya melodier och med andra nymodigheter så att säga icke kan smältas av församlingen, utan att det tyvärr lätt blir så, att församlingssången avtager och tystnar, den besökande skaran glesnar, och resultatet av nymodigheten kanske i stället blir rakt motsatt mot vad den säkerligen mycket välmenande prästmannen har förutsatt och avsett.

Det ginge väl emellertid an, om hela denna fråga om detta nya fria ritual rörde sig endast om melodier och det yttre utförandet. Det påvisades emellertid förra året i ett anförande av biskop Bergqvist, att saken är mycket allvarlig och att frågan här kanske icke vore så mycket en *liturgisk* fråga utan fast mera en *dogmatisk* och att det vore ur den synpunkten, som det väsentliga motståndet vore att resa mot den ifrågavarande motionen. Motionären förra året liksom nu i år, herr Sandegård, tog även då med stor uppriktighet bladet ifrån munnen och sade ifrån ärligt ungefär som så i sin replik till biskop Bergqvist —, om jag nu citerar honom rätt: »Tänk, om det äntligen skulle vara fråga om en ny dogmatik!»

Jag vill säga, att i detta ligger hela kärnpunkten av vad som här föreslås. Det är, som om detta tal om ett fritt nytt ritual endast vore till för att man i dess skugga skulle kunna få föra fram en ny dogmatik, en ny trosbekännelse. Det kan givetvis icke falla mig in att här gå in på några dogmatiska frågor, men jag vill ändå säga ifrån, att det står klart för mig, att dessa frågor måste ligga kyrkomötet mycket närmare än riksdagen och att det, som även påpekats av andra talare här i dag, måste vara synnerligen olämpligt, att riksdagen diskuterar sådana frågor. Jag kan inte heller säga annat än att nog

Om förrättande av högmässa efter nytt ritual. (Forts.)

vore det väl synnerligen märkvärdigt, om riksdagen skulle vilja vara med om ett beslut, enligt vilket man skulle ge Kungl. Maj:t rätt att för användning i den svenska kyrkan *godkänna ett flertal olika trosbekännelser* att användas vid sidan av varandra. Det skulle vara konsekvensen av den motion, som här är framförd och av det förord, som utskottets majoritet här givit.

Jag kan fördenskull, herr talman, icke annat än i enlighet med den av herrar Lundell och David Pettersson framförda reservationen yrka avslag på den föreliggande motionen.

Herr **Ekman**: Herr talman, mina herrar! Jag kan helt och hållet instämma i det anförande, som herr Nylander nu höll. Jag har i kyrkomötet haft tillfälle att höra professor Linderholm, som var den förste förslagsställaren i motionens riktning, och det är alldeles tydligt, att det är dogmatiska synpunkter, som ligga under hans framställning. Men våra högmässogudstjänster äro ju det offentliga uttrycket för vår kyrkas gudstjänstliv, och det kan icke vara lämpligt att för en liten klick av oliktankande anordna särskilda högmässogudstjänster. De ha verkligen full frihet att på annat sätt föra fram sina meningar. Vi ha ju sett, hurusom professor Linderholm två gånger om här i Stockholm fått hålla sina gudstjänster i kyrkan — visserligen inte under högmässa, men å andra tider. Detta möter intet ovillkorligt hinder, så att nog finns det utrymme tillräckligt för dem, som icke i allo dela vår kyrkas lära.

Vidare vill jag påpeka, liksom herr Nylander gjorde, att klämman innebär, att varje präst skulle kunna gå in till Kungl. Maj:t och begära att få sin speciella ritual fastställd. Det är icke meningen, att det skulle fastställas en enda sådan ritual, som skulle få användas vid sidan av kyrkohandbokens, utan meningen är, att vareda präst, som det begär, själv skulle få rätt att hitta på en ritual och efter godkännande av Kungl. Maj:t få använda densamma. Härigenom skulle det bli en massa olika typer av gudstjänster i vårt land vid de officiella högmässorna. Det kan väl ändå icke vara riktigt.

Sedan vill jag gentemot vad motionären sade i sitt anförande framhålla, att dessa frågor i kyrkomötet prövas synnerligen omsorgsfullt och efter min uppfattning vida omsorgsfullare än frågor många gånger prövas här i riksdagens utskott. Särskilt inom den avdelning, som behandlar frågor rörande handboken och gudstjänsterna, nedlägges ett otroligt intensivt och omsorgsfullt arbete på alla framkomna förslag. I det fallet tror jag, att icke någon församling i vårt land kan mäta sig med kyrkomötet.

Om man sedan ser på den motivering, som öppet anges såsom anledningen till att införa sådana alternativa ritual, som ifrågasättas, skulle det vara i första rummet den, att man i vissa fall skulle vilja använda ett kortare ritual än det, vi nu använda. Det är det ena skälet; det andra är det, att man skulle åstadkomma mera omväxling. Båge dessa önskemål äro emellertid redan i nu gällande handbok tillgodosedda. Det finns möjlighet att förrätta gudstjänst med ett kortare ritual än det vanliga. För Stocksund, där jag bor, ha vi kyrka i Danderyd, som ligger på något avstånd från Stocksund; men det är föreskrivet, att högmässa skall förrättas i Stocksund — i skolsalen där — en gång i månaden, tror jag, och då användes ett synnerligen förkortat ritual. Det är tillåtet. Där får man således använda ett kort ritual. Men det är inte nog med, att det är kortare utan det skiljer sig också på annat sätt från det, som mera allmänt användes. Man använder t. ex. en annan och kortare inledning till gudstjänsten, och man använder också andra böner. Man har, som baron Lagerfelt här redogjort för, möjlighet att få en synnerligen livlig omväxling i gudstjänsterna på det sättet. Den nuvarande handboken med-

Om förrättande av högmässa efter nytt ritual. (Forts.)

ger detta. Det är icke så ställt nu, som det var för ett tiotal år sedan; och de, som följt med reformarbetet i kyrkan vid kyrkomötena, veta, att det väsentligaste arbetet, som under de senaste årtiondena nedlagts under kyrkomötena, har gällt just handboken och gudstjänsterna, i syfte att få gudstjänsterna mera omväxlande. Man har således velat tillskapa flera alternativ, som man kan få använda. Baron Lagerfelt redogjorde för detta ganska utförligt. Det finns därför icke något behov av det föreslagna fria ritualen. Det förekommer redan, såvitt jag minns icke avser ett nytt *innehåll* i ritualen.

Sedan vill jag säga, att förslaget, att riksdagen skulle begära åtgärder i syfte att — till dess en allmän revision av kyrkohandboken kan komma till stånd — möjlighet må beredas att använda ett friare ritual, är en konstitutionell omöjlighet. Det finns ingen möjlighet, att Kungl. Maj:t skulle kunna godkänna ett sådant ritual att användas som provisorium, tills kyrkohandboken blir reviderad. Kyrkohandboken har länge varit föremål för en fortgående revision, och kyrkomötet har därom framställt ytterligare begäran. Därvid komma alla framställda förslag att tagas under övervägande. Kungl. Maj:t läser icke kunna i förväg fastställa en ny sådan som ett provisorium utan kyrkomötets hörande. I kyrkomötesföreläsningen, som är stiftad av Kungl. Maj:t och riksdagen, är bland annat kyrkohandboken, där ritualen innehålls, omgärdad med ett alldeles särskildt skydd. Det heter nämligen i § 11, att »i fråga om antagande av ny bibelöversättning, psalmbok, evangeliebok, kyrkohandbok eller katekes erfordras för bifall, att två tredjedelar av närvarande ledamöter äro ense». Det är en alldeles särskild garanti för att ritualen icke skall ändras i onödan, och det kan väl icke tänkas, att Kungl. Maj:t skall frångå denna av kyrkomötet och Kungl. Maj:t stiftade lag för att i förväg, utan kyrkomötets hörande, tillgodose en liten klicks önskemål. Det skulle vara en konstitutionell oriktighet från Kungl. Maj:ts sida, om så skedde. Det kan icke tänkas, att Kungl. Maj:t skulle kunna bifalla en sådan begäran, som i utskottets hemställan framställs. Det är ett slag i luften.

Även jag ber för min del, herr talman, att få yrka avslag.

Herr Löfvander: Herr talman! Jag skall icke länge upptaga kammarens tid. Jag kan emellertid icke annat än uttrycka min förvåning över att någon längre diskussion här skall behöva förekomma. Denna fråga har ju diskuterats tidigare här i kammaren vid ett par tillfällen, och kammaren fattade också det beslutet förra året att i enlighet med den hemställan, som då förelåg från det tillfälliga utskottets sida, bifalla herr Sandegårds motion.

Det förslag, som nu föreligger, bör väl vara omgärdat med tillräckliga garantier, för att man icke skall behöva befara några missbruk eller att några äventyrligheter skola behöva komma i fråga. Församlingens präst skall taga initiativet till detta ritual, och församlingens kyrkoråd skall tillstyrka det samma, varefter Kungl. Maj:t skall fatta beslut. Nu har det från herr Bergmans sida föreslagits, att även vederbörande domkapitel skall tillstyrka det föreslagna ritualen. Jag tycker sannerligen, att allt detta nu bör vara en tillräcklig garanti.

Herr Bergman nämnde sedan något om, att det kunde finnas besynnerliga präster. Jag får säga, att jag har högre tankar om det svenska prästerskapet än så, men skulle man ändock tänka sig den möjligheten, att det skulle kunna komma fram ett besynnerligt förslag, böra väl dock de institutioner, som jag här tidigare nämnt, vara kapabla att stoppa ett sådant besynnerligt förslag, innan det blir verklighet.

Det har här talats om att det redan nu finns tillfälle för prästerna att ha omväxlande gudstjänster. Det är möjligt, att så är fallet i städerna och i de

Om förrättande av högmässa efter nytt ritual. (Forts.)

större samhällena, men det är ingalunda förhållandet på landsbygden. Det är ju också en allmän klagan och veklagan, att kyrkorna mer och mer avfolkas på den svenska landsbygden. Jag undrar emellertid, om man inte här har ett tillfälle att göra kyrkan mer intressant.

Man håller ju styvt på gamla former, och jag är konservativ nog att också göra det, men så styvt kan jag i detta fall icke hålla därpå, att jag icke skulle kunna vara med om en så liten reform som den här föreslagna.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Wagnsson: Herr talman! Denna fråga har, synes det mig, icke på långt när så stora dimensioner, som man skulle kunna tro, om man finge döma av den debatt, som här ett par timmar har pågått.

Utskottet har i all blygsamhet ifrågasatt, att vid sidan av gällande högmässoritual alternativt skulle å ett visst begränsat antal söndagar få användas ett nytt, av Kungl. Maj:t godkänt ritual. Dessutom är denna åtgärd kringgårdad med vissa ytterligare restriktioner i utskottets utlåtande. Detta nya ritual skulle således endast få komma till användning, sedan församlingens prästerskap och kyrkoråd enats därom. Beträffande denna bestämmelse har sedan herr Bergman under överläggningen framkommit med det yrkandet, att även vederbörande domkapitel skall ge sitt medgivande, för att detta nya ritual skulle få användas, och jag för min del tror mig kunna å utskottsmajoritetens vägnar försäkra, att utskottet ingenting har emot detta yrkande, även om vi icke äro övertygade om att ett sådant tillägg i och för sig är nödvändigt.

Vad som motiverat utskottet att ställa sig på den ståndpunkt, motionären intagit, anger utskottet i sitt utlåtande på andra sidan, där det talas om, att »det stora flertalet präster ute i församlingarna och församlingarna själva icke beretts tillfälle att giva sin mening tillkänna». Utskottet säger vidare: »Sålunda vill utskottet framhålla, att särskilt på landsbygden, där högmässan i regel är den enda formen för kyrkans gudstjänst, ett legitimt behov av omväxling synes motivera lämpliga alternativ till den hävdvunna gudstjänstordningen», och framhåller till sist: »Såväl ur församlingarnas som prästerskapets synpunkt skulle möjligheten till en sådan omväxling helt visst vara av godo genom att öka intresset för den allmänna gudstjänsten och motverka den känsla av olust, som slentrian på detta område kan framkalla.»

Då jag icke kan inse, att de invändningar, som mot denna framställning gjorts här under debatten, äro av någon vägande betydelse, skall jag kort och gott med hänvisning till att denna kammare vid två tillfällen tidigare anslutit sig till den uppfattning, som utskottet här givit tillkänna, be att få yrka bifall till utskottets hemställan med det tillägg i klämman, som av herr Bergman här föreslagits.

Herr Sandegård: Herr talman! Jag ber bara att få säga, att jag ansluter mig till det av herr Bergman framförda ändringsyrkandet.

Sedan skulle jag till herr Ekman vilja säga två saker. Herr Ekman hänvisade till § 11 i kyrkomötesförordningen, men där talas ju om något helt annat än vad herr Ekman avsåg att säga med sitt anförande. Där talas det nämligen om, att i fråga om antagande vid kyrkomöte av ny kyrkohandbok erfordras för bifall, att två tredjedelar av närvarande ledamöter äro ense. Vad kyrkomötets befogenheter i övrigt angår, vill jag hänvisa till § 9, där det stadgas, att »mötet äge dock ej att, utöver vad i grundlag kan varda medgivet, annat eller mera besluta än underdåniga utlåtanden samt föreställningar och önskingar att hos Konungen anmälas».

Om förrättande av högmässa efter nytt ritual. (Forts.)

Sedan skulle jag till sist vilja till den blide och gode herr Karl Johan Ekman uttrycka min förvåning över att herr Ekman talar om vad som »öppet» säges i motionen. Jag kan icke fatta det annat än så, att herr Ekman kanske vill underförstå, att vi motionärer här gått några »skammens smygvägar». Detta är obefogat.

Herr Löfvander: Jag skall bara be att få tillkännagiva, att jag instämmer i herr Bergmans förslag och således återtager mitt eget yrkande.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr förste vice talmannen, att i avseende på det nu föredragna utlåtandet yrkats dels, av herr *Bergman*, att vad utskottet hemställt skulle bifallas med den ändring, att näst efter orden »församlingens kyrkoråd» tillades »och vederbörande domkapitel», dels ock att utskottets hemställan skulle avslås.

Sedermera gjorde herr förste vice talmannen propositioner, först på bifall till utskottets hemställan oförändrad samt vidare enligt berörda yrkanden; och förklarade herr förste vice talmannen sig anse propositionen på bifall till herr Bergmans yrkande vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Lundell* begärde votering, i anledning varav och sedan till kontraposition därvid antagits avslag, uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad första kammarens första tillfälliga utskott hemställt i sitt utlåtande nr 1 med det av herr Bergman under överläggningen föreslagna tillägget, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, avslås utskottets hemställan.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen efter förnyad uppläsning anslagits, verkställdes till en början omröstning på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr förste vice talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser. Herr förste vice talmannen förklarade därpå, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Lundell* m. fl. begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst namnupprop; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 39;

Nej — 30.

Jämlikt § 63 riksdagsordningen skulle kammarens beslut i förevarande ärende genom utdrag av protokollet delgivas andra kammaren.

Vid föredragning av Kungl. Maj:ts denna dag avlämnade propositioner nr 132, 135—138, 141—143, 147—150, 152 och 153 blevo desamma på begäran bordlagda.

Anmälades och bordlades

konstitutionsutskottets utlåtanden:

nr 5, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av en mellan Sverige och Portugal undertecknad konvention angående förlikning, rättsligt avgörande och skiljedom;

nr 6, i anledning av väckt motion angående offentliggörande av alla hemliga fördrag och överenskommelser mellan Sverige och andra stater;

nr 7, i anledning av väckta motioner om Sveriges utträde ur Nationernas förbund; samt

nr 8, i anledning av väckt motion angående utredning och förslag om införande av republikanskt styrelseskick i Sverige;

statsutskottets utlåtanden:

nr 2, angående regleringen för budgetåret 1933/1934 av utgifterna under riksstatens andra huvudtitel, innefattande anslagen till justitiedepartementet;

nr 18, i anledning av de i statsverkspropositionen behandlade frågorna angående redovisningen å riksstaten av anslagen till expenser och tryckningskostnader samt ändrad uppställning av riksstatens utgiftssida;

nr 19, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående tillfälliga lönetillägg åt vissa vaktmästare och med dem jämförliga befattningshavare;

nr 20, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förstärkning av tionde huvudtitelns anslag till kommittéer och utredningar genom sakkunniga; samt

nr 21, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtelse av rätt till bearbetande av icke inmutningsbara mineralfyndigheter å kronojord; ävensom

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 7, i anledning av väckt motion om viss ändring i 21 kapitlet 3 § lagen om delning av jord å landet; samt

nr 8, i anledning av väckt motion angående ändring i lagen om rätt i vissa fall för nyttjanderättshavare att inlösa under nyttjanderätt upplåtet område.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 5.03 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.